

Dk. Ted Hildebrandt, Historia ya OT, Lit. na Theolojia, Mhadhara wa 8

© 2020, Dk. Ted Hildebrandt

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika hotuba ya nane ya darasa lake la Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia. Hotuba hii itanza na wana wa Mungu na binti za wanadamu katika Mwanzo sura ya 6 na kuendelea kwa Ibrahimu, rafiki wa Mungu, jiografia ya Mesopotamia pamoja na kupunguzwa tatu katika maisha ya Ibrahimu na "watoto" wake watatu wanaodaiwa.

A. Muhtasari wa Maswali [0:00-2:00]

Sawa darasa, wacha tuanze. Tuna mengi ya kufunika leo. Lazima nipate slaidi kadhaa kutoka kwa darasa lingine. Kwa wiki hii nyinyi mnaifanyia kazi nini? Mambo ya Walawi, chagua sura katika Mambo ya Walawi. Kuna nakala mbili - moja ambayo unawajibika kusoma tu, nyingine unawajibika kwa yaliyomo kwenye sheria za lishe. Nadhani pia kuna usomaji ndani *Baba yetu Ibrahimu* pia na kisha mistari kadhaa ya kumbukumbu. Kwa hivyo nadhani hiyo ni nzuri sana. Ndiyo, kutakuwa na swali la maudhui kwenye *Baba yetu Ibrahimu* pamoja na makala. Nadhani hiyo ni juu ya yote tuliyo nayo hapo. Sawa, hebu tufungue kwa neno la maombi na kisha tutaruka kwenye kifungu cha Mwanzo 6 na kujaribu kupitia hilo tena.

Baba tunakushukuru kwa siku hii. Tunakushukuru kwa fursa tuliyo nayo mahali hapa ya kuweza kuchunguza neno lako, kuchunguza maoni ambayo wengine wamefikiria na kujiuliza juu ya ukuu wako na wema na rehema yako kuu ambayo imeonyeshwa kwa wanadamu na vile vile wakati mkubwa wa ghadhabu ambao umetujia. Ninaomba kwamba utatusaidia kujifunza kukupenda katika roho na kweli. Asante kwa Neno lako. Ninaomba kwamba utusaidie kutafakari, hata leo, katika maisha yetu. Kwa jina la Kristo, Amina.

B. Mwanzo 6: Wana wa Mungu na binti za wanadamu [2:01-3:27]

Wacha tuchukue hadithi. Tunafanyia kazi Mwanzo; hatimaye tumetoka katika Mwanzo 1 hadi 3. Kwa hivyo leo tutahamia sura ya 6 na tutajaribu kupitia mambo haraka ili kupata maisha ya Ibrahimu. Kwa hivyo tulikuwa tunaenda kuzungumza juu ya gharika na kile kinachoendelea huko na wana wa Mungu na binti za watu. Katika Mwanzo sura ya 6, wacha nisome hadithi hii hapo. Inasema "Wanadamu walipoanza kuongezeka duniani na mabinti walipozaliwa, wana wa Mungu waliona binti za wanadamu walikuwa warembo, na wakaoa yeyote kati yao waliyemchagua. Kisha Bwana akasema, 'Roho yangu haitashindana na wanadamu milele, kwa maana yeye ni mtu wa kufa, siku zake zitakuwa miaka 120.'" Kwa hivyo unachopata ni kupungua kwa maisha marefu ya mwanadamu. Unakumbuka wote walikuwa wakiishi kuwa 900 na kitu? Sasa Mungu anasema siku zao zitapunguzwa hadi miaka 120. "Wanefili walikuwa duniani siku hizo - na pia baadaye - wakati wana wa Mungu walipoingia ndani ya binti za wanadamu na kupata watoto kutoka kwao. Walikuwa mashujaa wa zamani, wanaume mashuhuri." Kwa hivyo swali ni: gharika inakuja kama matokeo ya wana wa Mungu kuoa binti za watu, kwa nini Mungu anakasirika sana na hilo? Hawa wana wa Mungu walikuwa akina nani? Kwa hivyo tunataka kufanyia kazi baadhi ya maswali. Wana wa Mungu walikuwa akina nani na kwa nini Mungu alikasirika sana? Kwa kweli, mafuriko ni matokeo ya hii.

C. Mtazamo wa Sethite [3:28-5:06]

Pendekezo lake la kwanza ni kwamba wana wa Mungu walikuwa waabudu Mungu na binti za wanadamu walikuwa wale ambao hawakumjua Mungu. Kwa hivyo kimsingi itakuwa ndoa ya dini mbalimbali. Kwa kweli ulicho nacho hapa ni kile kinachoitwa "mtazamo wa Sethite."

Mtazamo wa Sethi ni kwamba wana wa Sethi walikuwa ukoo wa kimungu. Wana wa Kaini walikuwa ukoo usiomcha Mungu (binti za watu). Kulikuwa na ndoa hii kati ya wana wa Sethi na wana wa Kaini. Kwa njia, katika sehemu zingine za Maandiko je, Mungu hukasirika juu ya ndoa kati ya waumini na wasioamini? Je, unakumbuka katika Agano Jipya inasema, "msifungwe nira isivyo sawa na wasioamini"? Watu wa Kiyahudi walioa - unakumbuka Sulemani akioa wake wengine kutoka tamaduni zingine na hiyo

ilisababisha moyo wake kupotosha kuabudu miungu mingine? Kwa hivyo mtazamo wa Sethi unacheza juu ya hilo na kusema kwamba kimsingi ukoo wa Sethi ulikuwa mbadala wa Abeli na kwa hivyo Sethi anakuwa mstari wa kimungu baada ya Abeli kuuawa. Wazao wa Kaini wanaoana na kwamba ndoa ndio shida. Kwa hivyo hii inaitwa maoni ya Sethite. Kuna msaada fulani kwa hilo kama inavyoonekana kutoshea kawaida katika muktadha. Shida yangu ni neno "wana wa Mungu" halitumiwi kamwe kutambua wazao wa Abeli.

D. Mtazamo wa Ufalme [5:07-8:07]

Kuna pendekezo la pili ambalo linavutia sana na ni hili: kwamba wana wa Mungu walikuwa wafalme na wakuu. Kwamba wafalme waliitwa... na kwa njia, katika Mesopotamia ya kale wafalme walijiita "wana wa miungu"? Cheo hicho kilitumiwa kwa sababu Mfalme alichukuliwa kuwa mwana wa mungu. Kwa hivyo ingekuwa wakati huo ni kwamba wafalme hawa, watu hawa wa mamlaka yaliyopatikana, hawa "wana wa Mungu," wafalme, walichukua wanawake ambao kimsingi wangukuwa wakiendeleza nyumba yao ya watu. Kwa maneno mengine, walichukua wanawake kwenye nyumba yao na wakazidisha wake. Je, nyumba za watu zinatoa tatizo kubwa katika ulimwengu wa kale na katika Biblia? Kwa hivyo hii itakuwa wafalme wanaoanzisha nyumba ya wageni inayowachukua wanawake katika nyumba hii ya wageni - wake wengi na hiyo inakuwa shida.

Sasa niliruka kitu. Inanivutia sana na ni jambo ambalo sidhani kama watu wengi huchukua kwamba haikuwa tu wana hawa wa Mungu walioa binti za wanadamu lakini kuna neno lingine ambalo linahusika hapa. Hii imekwisha katika mstari wa 11 wa sura ya 6. Inasema "Basi dunia ilikuwa mbovu machoni pa Mungu na imejaa vurugu (*Hamas*).” Kwa hivyo inaonekana kulikuwa na vurugu zilizochanganywa hapa pia, hiyo pia ilikuwa sehemu ya shida. Sasa neno la Kiebrania la vurugu ni nini? Neno la Kiebrania la vurugu ni *Hamas*. Sasa baadhi yenu wanaweza kuzoea ucheshi. Je, kuna mtu yeyote anapenda humus? Sipendi humus ya Amerika. Ninapenda humus halisi ya Kiarabu. Ni kile unachopata Yerusalemu ng'ambo ya kituo cha nne cha msalaba kwenye Via Dolorosa. Mwanadada huyo ana humus bora zaidi ulimwenguni. Ni kama kula nyama ya jibini ya Philadelphia nje ya Philly. Haifanyi kazi tu. Unajua ninachosema?

Katika Philadelphia unapata bora zaidi. Humus na *Hamas* sio kitu kimoja. *Hamas* inamaanisha "vurugu." Kwa njia, umewahi kusikia juu ya kikundi cha Palestina kinachoitwa *Hamas*? Unaelewa? Kuna kundi zima nchini Israeli leo linaloitwa *Hamas*. Je, unaelewa mzizi wa neno hili unamaanisha nini? Inamaanisha "vurugu." Watu hawa wamedhamiria kufanya nini kwa Israeli? Vurugu. Kwa hivyo hii *Hamas* kikundi, hata jina lao linamaanisha "vurugu." Kwa hivyo kila mtu anasema, "Sawa, *Hamas* kwa kweli ni shirika lenye amani." Kwa kweli wanajaribu tu kucheza kadi ya haki za Palestina. Jina lao ni nani? *Hamas* Je, hiyo inakuambia chochote? Namaanisha inapaswa kukuambia mengi lakini watu wengi hawajui hilo. Kwa hivyo hata hivyo, wafalme hawa walihusika katika hili na watu wengine wanafikiria basi kwamba wafalme hawa walihusika katika vurugu, wakiwakandamiza watu waliokuwa chini yao na kwa hivyo hii *Hamas* ilikuwa ikitokea. Huo ni mtazamo wa pili. Je, wazo la ufalme litaendelezwa katika Biblia? Je, wafalme walikuwa na wake wengi kwa njia mbaya baadaye na wake 700 wa Sulemani, na masuria 300. Kwa hivyo kuna sababu kadhaa za hilo.

E. Mtazamo wa Malaika [8:08-19:05]

Mtazamo huu wa mwisho unaitwa mtazamo wa malaika. Ninapaswa kusema kwa kweli katika sehemu anuwai za maisha yangu nimeshikilia kila moja ya maoni haya kwa hivyo sijisikii kweli juu ya hii. Mtazamo ambao ninashikilia kwa sasa ni uwezekano wa "mtazamo wa malaika". Kwa kiasi kikubwa ni kwa sababu katika Ayubu sura ya 1 mstari wa 6 inazungumza juu ya "wana wa Mungu" wanaokuja mbele za Mungu. Mungu anamwambia Shetani "Umetoka ukiutazama ulimwengu, umemwona mtumishi wangu Ayubu? Shetani anasema 'Oh, ndio, Ayubu ni mwema kwako kwa sababu wewe ni mwema kwake. Ukiondoa alichonacho atakulaani usoni mwako.'" Kwa hivyo huyo alikuwa Mungu katika baraza la mbinguni akiwahutubia kama "wana wa Mungu." Wana wa Mungu walikuwa malaika waliokuja mbele za Mungu. Kitu cha kupendeza katika Waebrania sura ya 13.2 pia inasema kuhusu malaika na wanadamu. Waebrania sura ya 13 mstari wa 2, samahani kwa kuruka kwenye Agano Jipya, lakini inasema, "Endekeni kupendana kama ndugu. Msisahau kuwakaribisha wageni, kwa maana kwa kufanya hivyo baadhi ya watu wamewakaribisha malaika bila kujua." Kwa hivyo malaika wanaweza

kuchukua umbo la mwanadamu? Inavyoonekana wakati mwingine watu hawajui na inawezekana walikuwa malaika. Sasa nitasimulia hadithi hapa kwa hivyo jinsi nitakavyotembea hapa na hii itakuwa hadithi. Kwa hivyo hapo zamani za kale, nilikuwa Warsaw Indiana na nilikuwa nikiendesha gari chini ya Njia ya 15 na kulikuwa na mtu anayeendesha baiskeli. Sasa swali: je, watu hupanda baiskeli sana leo tena? Sio mengi tena. Je, watu katika kizazi changu? Nilipanda gari nyumbani kutoka chuo kikuu na kote. Kwa hivyo mtu huyu alikuwa akipanda baiskeli na nikafikiria "Jamani, sijaona mtu akipanda kwa muda mrefu." Ilionekana kama alikuwa Mhispania na alihitaji safari. Labda alikuwa katikati ya miaka 30. Kwa hivyo nilifikiri niliendesha gari langu mbele yake mara moja na nilifikiri unajua ninapaswa kumchukua. Sasa swali nina shida hapa kwa sababu mke wangu huwa na wasiwasi ninapofanya aina hii ya kitu. Lakini nikasema, "Hei, ni mimi tu na nina nyumbani mke wangu na watoto lakini ndani ya gari ni mimi tu. Kwa hivyo nilikuwa nikirudi kwa njia nyingine na kwa hivyo nilifikiri nitamchukua. Kwa hivyo nilimchukua mtu huyo. Tulipokuwa tukipanda aliniambia amelewa au kitu, alikuwa kitandani mwake, nyumbani kwake, na polisi waliingia na kumtoa kitandani mwake na kumvuta gereza. Kwa kweli alijaribiwa kwa ulevi. Alidai hakuwa akinywa pombe na kuendesha gari kwa sababu hakuwa na gari, ni wazi. "Walikuja nyumbani kwangu na kunichukua na kunishusha hapa." Kwa hivyo ananiambia hadithi yake ya ole. Kwa hivyo tunaendesha gari na nilifikiri unajua itanichukua dakika 5 tu kumpeleka kwenye njia nyingine, Njia ya 13, na kisha angekuwa na risasi wazi kwenda Syracuse ambayo ilikuwa akienda. Kwa hivyo nilimfukuza mtu huyo huko na hii sio mzaha na ya kushangaza sana. Mwanadada huyo anashuka kwenye gari na kwa hivyo tulizungumza na nilifurahiya sana mazungumzo hayo. Ilikuwa nzuri. Nilipaswa kumsaidia yule mtu na anashuka kwenye gari. Wakati mtu huyo anashuka kwenye gari, huu ndio ukweli wa uaminifu, bado sijui nifanye nini juu ya hii. Ananitazama na anasema "Unajua watu wengine wamewakaribisha malaika bila kujua." Alifunga mlango na kutembea barabarani. Naapa sikutunga hii. Hii kweli ilitokea. Sasa sijui ikiwa alikuwa mtu wa Uhispania tu ambaye alikuwa na kunywa sana na ilikuwa bado ndani yake au kitu kingine chochote. Nilipokuwa nimekaa hapo nilikuwa kama hiyo ilitoka wapi ulimwenguni—

kijana wa Kihispania akininukuu Biblia. Ilikuwa ya kushangaza. Lakini hata hivyo, sisemi alikuwa malaika kwa sababu sikuweza kuona halo yake lakini ninachosema ni - huwezi kujua. Sasa wacha nirudi nyuma na kuchukua hii kwa mwelekeo tofauti. Inawezekana basi uko chini huko Boston na kuna mtu asiye na makazi ameketi kando ya barabara. Je, inawezekana? Waebrania 13 inahusu kuonyesha ukarimu. Haujui. Kwa hivyo ninachosema ni watu wa Kikristo tunapaswa kuhisi huruma, kutoa ukarimu na aina hiyo ya vitu kwa watu wasio na makazi. Huwezi kujua kwamba anaweza kuwa malaika ameketi hapo na huwezi kujua (Mt. 25.35ff.). Kwa hivyo ninachosema ni kuwa mkarimu na mkarimu.

Waebrania wanaonekana kuonyesha kwamba kuna malaika ambao huchukua umbo la mwanadamu. Kwa njia, nyinyi tayari mnajua hili. Unakumbuka wakati Ibrahimu na wale watu watatu walikuja na Sara kuwaandalia chakula cha jioni? Walikuwa malaika hao ambao walikuja na inaonekana lazima ujue hilo. Lakini subiri kidogo, Mathayo 23, inasema kwamba malaika hawaoi wala hawapewi ndoa. Kweli, ninachopendekeza ni kwamba hawa ni malaika walioanguka. Hawa sio malaika mbinguni, lakini hawa ni malaika walioanguka na kwamba hii ni uwezekano. Sasa hilo ni swali tofauti. Anazungumza juu ya Bwana (Malaki) Malaika wa Bwana katika kichaka kinachowaka moto (Kutoka. 3). Inamwita "Malaika wa Bwana." Sasa wacha nifanye kazi na dhana ya malaika kidogo. Neno "malaika" linamaanisha tu "mjumbe." Kwa hivyo wakati mwingine katika kitabu cha Ufunuo inazungumza juu ya "malaika" wa kanisa la Kolosai au Laodikia na hiyo inamaanisha tu "mjumbe" aliyekwenda kwa kanisa hilo. Kwa hivyo haimaanishi malaika anayeruka na mabawa aina ya kitu. Inaweza kumaanisha tu "mjumbe." Neno "malaika" linaweza kumaanisha "mjumbe." Sasa pia ni Malaika wa Bwana. Kwa hivyo inaweza kuwa mwakilishi wa Bwana alikuwa msituni. Lakini shida ni kwamba jina "Malaika wa Bwana" linatumika na unapokuwa msituni, wakati kichaka kinaenda kuzungumza, anasema nini? Kichaka kinaulizwa "Unaitwa nani?" Acha nifanye tu jambo la kichaka. Kwa hivyo Musa anapanda kwenye kichaka kinachowaka moto na anauliza "jina lako nani?" na unakumbuka kabla ya hapo kichaka kilisema, "vua viatu vyako kwa sababu umesimama kwenye ardhi takatifu." Sasa malaika

wa kawaida anakuja na kusema "Hei, vua viatu vyako. Uko kwenye ardhi takatifu." Je, unamwabudu malaika? Kwa njia, katika Danieli na kitabu cha Ufunuo, mtu anashuka chini na kuanza kumwabudu malaika huyu wa ajabu. Mtu huyo anainama na jambo la kwanza malaika anasema ni: "Amka. " Usiifanye. Mimi sio Mungu." Kichaka kinachowaka - vua viatu vyako. Je, huyu ni malaika wa kawaida wa kukimbia? Na kisha anapomuuliza jina lake anasema, "Mimi ndiye mimi." Malaika hajibu hivyo. Hilo ndilo jina la Mungu. Kwa hivyo katika kichaka kinachowaka tuna Yehova / Yahweh, Mungu katika kichaka. Ni malaika wa Bwana. Watu wengi wangependekeza kwamba alikuwa Yesu Kristo, Kristo mkuu mwenye mwili msituni. Yeye ni Mungu na anazungumza na yeye ndiye Yahweh. Kwa hivyo anasema jina langu ni Yehova na jina langu ni "Mimi ndivyo nilivyo." Cheo cha Malaika wa Bwana kinaonekana kuwa jina ambalo linamteua pia Mungu mwenyewe na wakati Malaika wa Bwana anazungumza, mara nyingi, ni Mungu. Kwa hivyo lazima ufanye kazi na hiyo. Samahani kwa kwenda kwenye tangent hiyo.

Tuko wapi hapa? Malaika hawaoi. Kwa hivyo tunachosema ni malaika hawa ni malaika walioanguka. Pia kuna kifungu katika Wakorintho ambacho kinazungumza juu ya malaika kuwadharau wanawake. Inakuwa ya kushangaza sana. Kwa hivyo, nasema tu inaweza kuwa malaika. Huenda kulikuwa na malaika walioleana na wanawake. Kwa njia, hiyo ingeelezea basi ukweli kwamba walikuwa na watoto ambao walikuwa majitu na wenye nguvu. Kwa hivyo hiyo ni uwezekano. Sasa, ni ipi kati ya majibu haya ambayo ni sawa. Kama nilivyosema, nimeshikilia, katika sehemu anuwai maishani mwangu, kila moja ya nafasi hizi. Kwa hivyo sijui ni ipi iliyo sahihi kabisa. Niko na mtazamo huu wa malaika sasa. Lakini kuna mambo fulani ambayo huwezi kujua.

Sasa watu wanasema vipi kuhusu Wanefili? Hakuna anayejua Wanefili hawa ni akina nani. Hiyo ni nyuma kabla ya mafuriko. Kwa hivyo hatujui Wanefili hawa ni akina nani. Wakati haujui kitu, kwa njia, hii ni kanuni muhimu ya hermeneutical: wakati haujui kitu katika Maandiko, unawezaje kujua maana ya neno? Muktaadha. Nitasema hivi mara mia katika kozi hii. Ni nini huamua maana? Muktaadha huamua maana. Lakini unaangalia neno la "Wanefili" na unasema. Tunajua kwamba Wanefili ni kundi la watu kwa hivyo tunajua hilo kutoka kwa muktaadha. Tunajua ni kundi gani la

watu? Jibu ni, "Hapana." Kwa hivyo wakati haujui kutoka kwa muktadha unaenda wapi baadaye? Mara nyingi unaenda kwenye etimolojia au historia au mzizi wa neno. Kwa hivyo etimolojia ni nini? Mzizi ni nini, maana ya kihistoria ya hiyo? Kwa *Naphal* inamaanisha "kuanguka." Kwa hivyo hawa ndio "walioanguka." Wanefili ndio walioanguka. Unaweza kuona jinsi hiyo inavyohusiana na mtazamo wa malaika aliyeanguka? Kuna shida gani na kutegemea etimolojia kwa maana? Huu ni mfano wa kawaida. Kwa hivyo ninarudi nyumbani kwa mke wangu na ninasema, sijawahi kumwita asali lakini hata hivyo, "Mpenzi, wewe ni 'mzuri' kwa maana ya asili ya neno hilo." Kweli, kuna shida gani na neno "mzuri"? Neno "mzuri" kwa maana ya asili ya neno lilimaanisha "miguu ya upinde." Na kwa hivyo hilo labda sio jambo zuri kumwambia mke wako kwa sababu labda atafikiria... Hata hivyo, hutaki kwenda huko. Unaposema neno "nzuri," uliwahi kulitumia kwa maana ya asili? Je, maana hubadilika kwa muda? Unaweza kurudi kwenye historia ya neno na kudai kwamba maana yake ya asili ndiyo maana yake sasa? Hapana, haifanyi hivyo, kwa hivyo lazima uwe mwangalifu. Kwa njia, ikiwa uko kwa Kiingereza na unataka kupata historia ya neno unaenda wapi? Kwenu watu mahali pa kwanza mnapoenda ni mtandao. Lakini baada ya mtandao ukienda kwenye kitabu halisi, wana vitabu halisi vilivyo na kurasa halisi ndani yao. Kuna juzuu mbili kuhusu hii nene inaitwa OED, the *Kamusi ya Kiingereza ya Oxford*. Katika *Kamusi ya Kiingereza ya Oxford* [OED] itaendelea na neno "mzuri" kwa kurasa mbili za kupendeza hadi itakaporudi kwenye maana ya msingi ya neno katika Anglo-Saxon au Kilatini au kitu kama hicho. Kisha itakupa mzizi wa asili. Je, historia ya neno, etymology yake, huamua maana yake? Hapana, haifanyi hivyo. Kwa hivyo lazima uwe mwangalifu sana juu ya hili. Kuwa mwangalifu na aina hizo za hoja za etimolojia. Maana katika muktadha ndio huamua maana sio historia ya neno. Kwa hivyo siweki hisa nyingi katika njia ya Wanefili ni "walioanguka". Niliweka alama kubwa ya swali kwa hilo. Nadhani ni majani pekee tuliyo nayo kwa hivyo tunayanyakua tu.

F. Huzuni na Machozi ya Mungu Mbinguni [19:06-24:49]

Sasa hii inavutia, katika Mwanzo sura ya 6 mstari wa 6 inasema hivi kuhusu Mungu: "Bwana akaona jinsi uovu wa mwanadamu ulivyokuwa mkubwa duniani, na

kwamba kila mwelekeo wa mawazo moyoni mwake ulikuwa mbaya wakati wote. Bwana akahuzunika kwa kuwa amemuumba mwanadamu duniani, na moyo wake ukajawa na maumivu." Swali langu linakuja: Je, kuna huzuni au kuna machozi mbinguni?

Ninampenda Eric Clapton kwa hivyo ni moja wapo ya vipendwa vyangu. Je, kuna machozi mbinguni? Jibu ni: Nadhani Clapton alikuwa sahihi. Je, unaweza kusema Mungu yuko mbinguni sana? Ndiyo. Hatupo, yupo. Je, anahisi huzuni mbinguni? Biblia inasema wazi kwamba Mungu anahisi huzuni. Ninachotaka kukupendekeza ni kwamba kuna huzuni mbinguni. Mungu mwenyewe, kama inavyosema katika Maandiko, anahisi huzuni na kwamba anahisi maumivu mbinguni. Kwa hivyo ninachotaka kukupendekeza ni kwamba kuna huzuni; Kuna maumivu mbinguni. Je, Mungu anaweza kuvunjika moyo? Kile ningependa kukupendekeza, na ninakaa hapa kwa hii, ni nani kiumbe katika ulimwengu anayeteseka zaidi? Ninachopendekeza kwako ni kwamba Mungu ndiye kiumbe mwenye huzuni zaidi katika ulimwengu kwa sababu alifanya mambo sawa na yote yalichanganyikiwa. Anatupenda na maumivu na mambo ya ajabu yanapotokea anahuzunika juu ya hilo. Kwa hivyo Mungu ndiye kiumbe mwenye huzuni zaidi lakini unasema, "lakini subiri kidogo lakini kitabu cha Ufunuo mwishoni mwa kitabu cha Ufunuo 22 hakisemi kwamba Mungu atafuta machozi yote. Mwishoni mwa Biblia wakati Mungu anafuta machozi yote, hiyo inadhani nini? Kwamba kulikuwa na machozi ya kufutwa. Kwa hivyo ninachosema ni kwamba Mungu hufuta machozi yote anadhani kuwa kuna machozi mbinguni. Kwa hivyo Clapton yuko sahihi. Kuna machozi mbinguni.

Sasa swali: je, kuna siku inakuja ambapo machozi hayo yatafutwa? Je, ni sasa? Sio sasa. Maadamu kuna dhambi na upotovu, je, Mungu anahisi maumivu? Siku moja ulimwengu utafanywa mpya na machozi hayo yatafutwa. Ni njia gani ya kupendeza ya kumtazama Mungu hapa. Je, Mungu anasikitika kwa jambo alilofanya? Je, Mungu ana majuto? Je, wazazi huwa na majuto juu ya watoto wao? Ninawapenda watoto wangu lakini kumekuwa na wakati ambapo nilijuta. Je, watoto wangu wanaweza kufanya uchaguzi na ninahisi maumivu kama mzazi wa uchaguzi wao? Je, wanaweza kufanya uchaguzi ambao unaumiza sana? Afadhali uamini. Kwa kweli, kadiri ninavyowapenda ndivyo inavyozidi kuwa mbaya. Ikiwa sikutoa mpasuko juu ya watoto wangu, ningejali?

Lakini ukweli kwamba ninawapenda watoto wangu, je, hiyo inanifanya niwe hatarini? Unaona ninachosema? Ni ukweli kwamba ninawapenda watoto wangu ambao unanifanya niwe hatarini. Kweli, ni bora tuondoke hapo. Mmoja wa watoto wangu alifanya uchaguzi ambao kwa kweli umekuwa mbaya. Ninachosema ni ikiwa sikujali, haingeumiza.

Mungu aliumba mwanadamu. Kwa hivyo amerudi nyuma na kusema anafikiria nyuma juu ya jambo zima na anahisi huzuni na hali nzima. Acha niirudishe nyuma kidogo. Alihuzunika kwamba alikuwa amemfanya mwanadamu. Ikiwa walikuwa bado kwenye bustani angekuwa na huzuni? La. Kwa hivyo ana huzuni kwa nini? Kuna ndoa hii, kuna vurugu hii, kuna mambo haya anayoelezea katika sura. Kwa hivyo ndio sababu anahuzunika. Ni juu ya uovu wao, uovu wao. Kwa hivyo basi anachukua hatua nyuma kutoka kwa hilo. Anafikiria kwa nini niliwahi kumfanya mwanadamu kwani wanachofanya ni ufisadi. Wote ni wafisadi kabisa na hapo ndipo anapozingatia Nuhu.

Ninachosema ni kuichukua na kile inachosema na lazima uweke hiyo katika muktadha sawa. Muktadha katika Mwanzo 6 ni ndoa hii na vurugu zinazotokea. Kwa hivyo nasema huwezi kuchukua aya hii nje ya muktadha na kusema tu inasema, "Mungu anajuta kwamba aliwahi kuwaumba wanadamu na kwa hivyo anawaokoa kabisa." Hapana, kulikuwa na sababu kwa nini alihisi hivyo na unahitaji kuchunguza sababu kwa nini? Ni jambo muhimu sana. Una aya na huwezi kuiondoa nje ya muktadha. Lazima uiangalie katika muktadha. Kwa nini Mungu alihisi hivyo? Inakuambia katika muktadha kwa nini anahisi hivyo. Kwa hivyo lazima uihusishe na mistari mingine. Huwezi kuiondoa nje ya muktadha kama huo. Kwa hivyo tunarudi kwenye nadharia kuu: muktadha huamua maana. Huwezi kuchukua vitu kutoka kwa Maandiko wakati mwingine na kisha kuyafanya kwa wote, lazima uelewe muktadha ambao wamepewa.

G. Je, Mungu anaweza kubadili mawazo yake? [24:50-25:43]

Je, Mungu anaweza kubadili mawazo yake? Kurudi kwa kile alichokuwa akiinua tu. Je, Mungu anaweza kubadili mawazo yake? Anamfanya mwanadamu, anaweza kubadili mawazo yake? Je, tutamwona Mungu akibadilisha mawazo yake? Kwa kweli nyinyi mmesoma Kutoka, je, Mungu alibadilisha mawazo yake katika Kutoka? Ndiyo. Kumbuka wakati wanatengeneza ndama wa dhahabu na anashuka kuwaangamiza. Musa

anaomba na Mungu anabadilisha mawazo yake. Alikaribia kumuua Musa na anarudi nyuma juu ya hilo katika Hesabu. Kwa hivyo tunauliza inamaanisha nini kwa Mungu kubadili mawazo yake? Sitaki kuendeleza jambo lote hapa lakini Mungu alimfanya mwanadamu na inaonekana anajuta juu ya hilo. Hiyo inamaanisha nini kwa Mungu kuwa na majuto? Tena tutaona hii katika maandishi ya baadaye kwa hivyo nataka tu kuiangusha kwa wakati huu na kusema tutafika kwenye maandishi mengine ambayo ni wazi zaidi ambapo tutakuwa na muktadha zaidi na tunaweza kutatua hiyo inamaanisha nini. Lakini ninachotaka ufanye ni kufikiria tu juu ya je, Mungu anaweza kubadilisha mawazo yake. Hiyo inamaanisha nini?

H. Laana ya Nuhu juu ya Ham [25:44-36:50]

Katika sura ya 9, Nuhu anatoka nje ya safina na wanyama wote wawili kwa wawili na saba wa wale safi. Kwa nini saba safi? Kwa sababu anahitaji kutoa dhabihu zile safi baadaye. Kwa njia, Mwanzo aliwahi kutuambia juu ya wanyama safi na wachafu? Hapana, ni lini tulijifunza kuhusu wanyama safi na wasio najisi? Imekwisha katika Mambo ya Walawi. Mambo ya Walawi, ambayo nyinyi mnapitia wiki hii, inatuambia juu ya safi na najisi. Lakini Je, Nuhu alijua ni zipi zilikuwa safi na najisi? Kwa hivyo inawezekana Mungu aliumba rundo zima la miongozo ambayo haikurekodiwa kwa ajili yetu lakini Nuhu alijua ni ipi iliyokuwa safi na najisi. Kwa hivyo Nuhu anatoka kwenye safina na ni jambo gani la kwanza analofanya? "Nuhu alikuwa mtu wa udongo, na akapanda shamba la mizabibu na akanywa baadhi yake..." Kile? Mvinyo. Kuna shida gani wakati una shamba la mizabibu wakati huna friji? Afadhali unywe haraka au itageuka. Unachukua, na unageuza juisi yako ya zabibu kuwa nini? Itageuka hivyo hata hivyo. Itageuka kuwa chungu au utaigeuza kuwa divai. Kwa hivyo anapanda shamba la mizabibu, na sasa amekuwa kwenye mashua kwa karibu mwaka mmoja au kitu kama hicho? Anatoka nje, akapanda mzabibu wake, akanywa divai yake na akalewa na kulala ndani ya hema lake. "Hamu, baba wa Kanaani, akaona uchi wa baba yake, akawaambia ndugu zake wawili nje, lakini Shemu na Yafethi wakachukua vazi, wakaliweka mabegani mwao. Kisha wakatembea nyuma na kufunika uchi wa baba yao." Nyuso zao ziligeuzwa upande mwingine ili wasione uchi wa baba yao. Nuhu

aliamka kutoka kwa divai yake na kujua kile mtoto wake mdogo alikuwa amemfanyia na akasema "alaaniwa ..." na kisha "atakuwa mtumwa wa chini kabisa kwa ndugu zake" na Nuhu anaenda na kulaani. Ham alishindwa kufanya nini? Funika baba yake. Sasa, kwa njia, ni tatizo kwamba mtoto anamwona baba yake. Mimi na mwanangu tulikuwa tukifanya Tae Kwon Do pamoja. Kwa hivyo sasa tungeenda huko, nilijificha mwanangu na kusema "Mwanangu, lazima uondoke hapa kwa sababu sitaki uone uchi wa baba yako"? Kwa hivyo baba yako hatawahi kuoga mbele yako. Je, hiyo ndiyo hii inazungumzia? La. Kwa hivyo inaonekana kuna kitu zaidi ya hicho tu. Kwa hivyo badala ya kumfunika baba yake kama alivyopaswa, je, anamfichua baba yake? Ndiyo. Anaenda kuchukua ndugu zake. Sasa je, ndugu zake hufanya jambo sahihi na kurudi nyuma kufunika uchi wa baba yao? Hili ni jambo gumu sana katika tamaduni zetu, je, kiburi na aibu ni kubwa sana katika tamaduni fulani? Na katika tamaduni zingine una mwiko huu kwamba ni makosa sana kuwaaibisha wazazi wako. Je, tamaduni zingine zinahisi kuwa kwa nguvu sana, dhana ya aibu na heshima? Kwa njia, tamaduni zingine zinahisi hivyo kwa nguvu sana? Sasa ninazungumza juu ya Detroit. Unakumbuka hilo? Wasichana hawa wawili kwenye gari huko Detroit na baba yao aliaibishwa na wasichana hawa wawili wanaochumbiana na wasio Waislamu? Wasichana wako ndani ya gari na msichana aliye kwenye kiti cha nyuma yuko kwenye simu yake ya rununu na baba yake anatoa bunduki na kumpiga risasi binti yake mwenyewe ndani ya gari. Hiyo ilikuwa Detroit, Amerika, na msichana aliye kwenye kiti cha nyuma, anapiga kelele kwenye simu "Baba, baba" na anapiga kelele kwenye simu ya 911 kwamba baba yake alimpiga risasi dada yake. Kisha baba anageuza bunduki nyuma, na unasikia bunduki ikilia kisha simu ya rununu inanyamaza. Je, hiyo ilitokea Amerika, huko Detroit? Sasa kwa njia, nyinyi mnanipa macho mengi tupu. Je, nyinyi hamjui kuhusu hilo? Sasa wacha niseme hivi tu. Je, vyombo vya habari viliweka hilo huko nje au vyombo vya habari vilificha hilo? Ilikuwa imefunikwa. Sababu? Kwa sababu haikuwa sahihi kisiasa kusema chochote juu ya usuli; asili dhahiri ya baba wa Kiislamu. Jamaa huyu alikasirika sana kama baba hivi kwamba wasichana wake walikuwa wamemwaibisha hivi kwamba aliwaua. Kwa njia, kuna mauaji ya heshima mara kwa mara huko Amerika? Utawahi kusikia juu yao kwenye

media na jibu ni: hapana. Sasa nyinyi lazima mjiulize, "Nashangaa kwa nini hatujawahi kusikia juu ya hii." Sasa kuna mambo ya ajenda ya kisiasa hapo. Huu ni usahihi wa kisiasa ulioenda puck. Sasa swali: katika utamaduni huo ambao baba huyo alikuwa, je, aibu na heshima ni wazo muhimu sana? Je, nyinyi mnakumbuka tsunami hiyo iliyoikumba Japani? Na unakumbuka baadhi ya viongozi walikuwa na wasiwasi kwamba viongozi huko wangejiua kwa sababu waliaibishwa kwa sababu hawakujua kwamba tsunami ingeingia huko na kuharibu kinu hicho cha nyuklia? Walikuwa na wasiwasi kwamba baadhi ya viongozi nchini Japani wangejiua. Katika utamaduni huo, ikiwa unaaibishwa kwa kutofanya kitu kama hicho, watu wanaweza kuguswa kwa kushangaza.

Kwa hivyo ninachosema ni kwamba, huko Amerika, tunajali aibu na heshima? Katika utamaduni wetu. Je, sisi ni utamaduni usio na aibu? Katika tamaduni zingine aibu na heshima ni muhimu sana. Kwa hivyo ulicho nacho hapa ni aibu ya baba, kufichuliwa kwa baba. Miaka kadhaa iliyopita, nilisoma fasihi ya Kiugaritiki. Katika fasihi ya Kiugaritiki, hii ni kaskazini mwa Israeli, katika baadhi ya vidonge vya Kiugaritiki, inasema kwamba moja ya majukumu, na imeorodheshwa wazi, kwamba moja ya wajibu wa wana ni kufunika uchi wa baba yao. Huo ulikuwa wajibu wa mwana. Wajibu wa mwana ni kufunika uchi wa baba yao. Kwa hivyo itakuwa kama... baba yako amelewa. Je, mwana anapaswa kumfukuza baba nyumbani na kumtunza baba, badala ya kumfichua? Kwa hivyo nadhani ndivyo ulivyopata hapa - aibu na dharau ya baba.

Kwa hivyo Nuhu kisha anaamka, akagundua kile wanawe walifanya gani, akagundua kile mtoto wake mwingine alikuwa amefanya, na kwa hivyo kisha anamlaani mwanawe na anasema, "atakuwa mtumwa wa chini kabisa kwa ndugu zake." Sasa wazao wa Ham wanaenda wapi? Ukifuata mti wa familia tuna nasaba za watoto hawa? Wazao wa Hamu wanakuwa Kush. Kush inashuka hadi Ethiopia na kwa hivyo kimsingi wazao wa Ham hushuka barani Afrika. Wakati Nuhu anawalaani anasema, "Mwokozi wa chini kabisa atakuwa kwa ndugu zake." Watu wengine wamesema kuwa hii ni laana kwa Afrika na kwamba laana hii "mtumwa wa chini kabisa atakuwa kwa ndugu zake", kwamba Hamu amelaaniwa na kwamba wazao wake watakuwa watumwa. Hii ni laana kwa Afrika na watumwa wa Kiafrika. Biblia inatuambia kwamba hii ni laana ya Nuhu.

Kwa hivyo inahalalisha hilo kwa maana fulani. Je, watu wametumia hoja hiyo? Ndio, hoja hiyo imetumika. Nilisoma vibaya maandishi lakini alinishika. Kweli, wacha nisome inachosema hasa. "Nuhu anainuka na kusema amelaaniwa Ham?" Hasemi hivyo. Anasema "Amelaaniwe Kanaani." Wazao wa Kanaani - hii ni ngumu sana. Wazao wa Kanaani wanakaa wapi? Katika nchi ya Kanaani. Nchi ya Kanaani iko wapi? Hiyo ni Nchi ya Ahadi, hiyo ni nchi ya Israeli. Sasa wazao wa Kanaani wanakuwa nani? Hiyo ni ngumu sana tena. Wakati hujui wao ni akina nani, weka tu "ite" au "tite" mwishoni. Yebusi, Mhiti, Gergashite. Kwa hivyo ni nini? Kwa hivyo hapa ni Wakanaani. Wakanaani wanakaa katika nchi ya ahadi ambayo hatimaye ingekuwa nchi iliyoahidiwa kwa Israeli. Unaona hoja hapa? Kwa hivyo Kanaani imelaaniwa hapa, sio wazao wa Hamu barani Afrika. Hii haina uhusiano wowote na Wakushi na Waafrika na utumwa huko. Ina kila kitu cha kufanya na Wakanaani. Sasa, kwa njia, Wakanaani na Waisraeli watapiga vichwa? Kutakuwa na vita baadaye kati ya Wakanaani na Waisraeli. Kwa hivyo hii inaashiria vita hivyo na Wakanaani, sio utumwa wa Waafrika. Bado una kitu hiki? Ham ni mwana wa Nuhu na anafichua uchi wa Nuhu na kumtia unajisi au kumwaibisha baba yake. Nadhani ulicho nacho hapa ni *lex talionis*, sheria ya kulipiza kisasi. Utaona hii baadaye na tutaiendeleza zaidi. Hili ni jicho kwa jicho, jino kwa jino; Kama ulivyonitendea mimi, ndivyo utakavyofanyiwa. Kwa hivyo nadhani kile Nuhu anachofanya hapa anasema, "Kama wewe, Hamu, ulivyoniaibisha na wewe ni mwanangu, ndivyo mwanao atakuaibisha." Kwa hivyo nadhani ndivyo anavyofanya kwa kusema "Kanaani" hapa. Sasa kwa njia, dhana hii ni dhana? Ndiyo. Hii ni dhana kwa upande wangu. Ninajaribu kuiweka pamoja kwa nini Wakanaani wamelaaniwa. Lakini inaonekana kuwa jambo hili la kuheshimiana kama ulivyonifanyia, mtoto wako atakufanyia. Kanaani imechaguliwa nadhani kwa sababu hiyo ni kielelezo cha kile Israeli itafanya na kwa hivyo unapata kielelezo hicho ambacho tayari kimewekwa katika maandiko. Hii inakuwa ngumu sana kwa hivyo wazao wa Ham walikaa wapi? Tulisema baadhi yao walishuka Afrika lakini baadhi yao walikuwa Wakanaani. Je, laana ilikuwa ya kuwafanya Waafrika watumwa? La. Hii haina uhusiano wowote na hilo. Kanaani ndiye aliyelaaniwa hapa, sio wazao wengine wa Kushi na Hamu. Kwa hivyo ni

nani aliyelaaniwa hasa? Kanaani.

I. Utu wa mtu binafsi na wa ushirika [36:51-41:10]

Sasa hili ndilo swali pana na hili linakuwa gumu pia. Tunashughulika na maswala mengi ya kitamaduni hapa na maswala haya ya kitamaduni yanakuwa magumu sana. Hasa tunapoishi Amerika. Je, tunashughulika na aibu na heshima nyingi katika utamaduni wetu? La. Lakini katika tamaduni zingine ni maisha na kifo kama tulivyopitia Amerika hata hivi karibuni na vitu vingine ambavyo vimeendelea kisha kunyamazishwa. Je, ni sawa kwamba watoto wanateseka kutokana na dhambi za wazazi? Pia nataka kufikiria juu yake kwa suala la jinsi adhabu hutokea? Sisi ni Wamarekani, je, tunajiona kama watu binafsi? Tunajiona kama watu binafsi. Unatambua kuwa katika tamaduni zingine, hawajioni kama watu binafsi lakini wanajiona kama sehemu ya kikundi? Utambulisho wao umefungwa katika kikundi cha familia zao. Kwa njia, Biblia itakuwa na vikundi fulani vya familia kuhukumikiwa kama familia nzima? Kwa hivyo unapata wazo hili kwamba hukumu hii inaangukia kwa kundi zima la watu. Sasa, hata kama Wamarekani jambo hili la kikundi hufanyika hata Amerika? Kwa mfano, mimi na mwanangu tulikuwa tukijadili kitu kama hiki na akaja na hii. Alisema, tuseme nyinyi mnazaliwa Afghanistan. Sasa swali, wewe sio Taliban, unalima tu shamba lako dogo. Una ekari 2 za ardhi na una kondoo na mbuzi wachache, wengi wao wakiwa mbuzi. Umekumbwa na umaskini, una mke na watoto kadhaa na ghafla haukufanya chochote na ghafla kuna mtu huyu wa baharini wa futi 6 na 2, pauni 200 anavunja mlango wa nyumba yako na anapitia kila kitu ndani ya nyumba yako. Je, ulifanya chochote kustahili hilo? Hukufanya chochote kustahili hilo. Ulifanya nini? Kitu pekee ulichofanya kustahili hilo ni kwamba ulikuwa Afghani. Ulikuwa mtu wa Afghanistan. Je, Taliban hufanya mambo mabaya na je, hiyo inaathiri watu wengine? Ndiyo. Acha niiweke katika muktadha wa Amerika. Usifanye hivi. Uko nje ya kuendesha gari na ni saa moja asubuhi na mmoja wa marafiki zako amekunywa pombe kupita kiasi na anaendesha gari. Uko ndani ya gari na kuna watoto wanne kwenye gari, na amekuwa akinywa pombe kupita kiasi. Anapoingia kwenye ajali, ni nani anayeondoka? Anafanya. Je, inawezekana watu wengine kwenye gari kuuawa na yeye kuondoka? Je, hiyo inanisumbua? Afadhali uamini kuwa

inanisumbua kwa sababu katika kesi moja nilijua jina la mtoto. Alikuwa rafiki yangu. Ninachojaribu kukuambia. Je, inawezekana kuwa kwenye gari na kwa nini mtu huyu anauawa? Ni ukweli tu kwamba yuko kwenye gari na mtu mwingine ambaye anagonga gari. Haikuwa makosa yao hata kidogo. Wao ndio waliouawa na anaondoka. Unaona ninachosema? Kwa hivyo inawezekana kwa mtu kufanya uamuzi na inaathiri watu wengine kwenye kikundi? Ndiyo. Ndivyo ilivyo. Kwa hivyo ninachosema ni jambo la kikundi huathiri wengine na kwa kweli tufaha huanguka karibu na mti pia. Je, kuna mambo ambayo hushuka katika familia kutoka kwa wazazi hadi kwa watoto? Kuna familia ninayojua, kumekuwa na ndoa katika familia na mvulana aliyeoa katika familia kila wakati anasema juu ya binti "Tufaha halianguki mbali na mti" anapomtazama mama wa familia. Sasa swali: Je, kuna uhusiano kati ya mama na binti? Je, mtu huyu aliyeoa katika familia hii ya wazimu, anaona kuna uhusiano kati ya mama na binti? Ndiyo. Anasema kuwa ni familia ambayo nina hakika unaifahamu bila kufafanua. Lakini unajua ninachosema kuna sifa za kifamilia. Afadhali tuondoke hapo. Hebu tuende kwa Ibrahimu.

J. Ibrahimu: rafiki wa Mungu [41:11-42:58]

Tutaruka kwenye masimulizi ya Ibrahimu sasa. Tumetoka kwenye bustani ya Edeni, tulikuwa nje ya Nuhu na gharika, na hebu turuke na kumtazama Ibrahimu. Hatimaye tunafika Mwanzo 12. Tutaanza kusonga haraka pia. Siwezi kujibu maswali yote katika Maandiko ambayo nyinyi mnayo lakini nitajaribu kugonga yale ambayo nadhani ni maswali makubwa na kushughulikia hayo. Ibrahimu atakuwa mmoja wa watu wa ajabu zaidi katika Agano la Kale. Dk. Wilson, watu wengine wanasema amekutana naye, anasema kwamba Abraham ni mtu mzuri. Kwa hivyo hata hivyo, sipaswi kusema mambo lakini kitabu cha Dk Wilson *Baba yetu Ibrahimu* ni bora. Dk. Wilson yuko juu na Padre Abraham kwa maoni yangu. Siwezi kukuambia ni kiasi gani ninamheshimu Dk. Wilson. Amefanya utafiti juu ya Ibrahimu na nadhani kwa sababu nzuri. Nitampa kila mmoja wa wazee hawa jina kutoka kwa Ibrahimu, hadi Isaka na Yakobo. Cheo cha Ibrahimu ni "Ibrahimu ni rafiki wa Mungu." Sasa nilitengeneza hiyo tu? La. Hapa kuna Yakobo sura ya 2 mstari wa 23 "Na Maandiko yakatimizwa ambayo inasema, 'Ibrahimu

alimwamini Mungu, ikahesabiwa kwake kuwa haki." Je, hiyo inasikika kuwa ya kawaida? "Na Ibrahimu aliitwa rafiki wa Mungu." Je, hilo ni jina kubwa sana, kwa mtu kuitwa "rafiki wa Mungu"? Inamaanisha nini kuwa rafiki wa Mungu? Nitajaribu kukuonyesha kupitia somo letu la Ibrahimu maana ya kuwa rafiki wa Mungu. Kwa njia, nasema Ibrahimu ni mkamilifu? La. Ibrahimu atakuwa na shida zake kama wanadamu wote wana shida zao lakini Ibrahimu anaitwa rafiki wa Mungu. Nitarudi kwa hili. Hii ni slaidi ya mwisho. Tutarudi kwa hili juu ya Ibrahimu kuwa rafiki wa Mungu.

K. Jiografia ya Mashariki ya Karibu ya kale [42:59-46:26]

Sasa kabla ya kufanya hivyo lazima tufanye jiografia kidogo. Je, nyinyi mmepakua PowerPoints? Ramani hizi ziko kwenye PowerPoints. Sio lazima ujaribu kuchora ramani hizi. Sikuweza kamwe kuchora ramani hizi vizuri sana. Lakini hata hivyo. Nataka tu kupitia ramani hii. Hii inakuwa muhimu kwa sehemu nyingine zote za Biblia. Huu ndio uwanja wa kucheza. Hii ni bodi ya chess. Tutaanza tena hapa kwenye Ghuba ya Uajemi. Hii ni Ghuba ya Uajemi. Tuna Ghuba ya Uajemi hapa. Sasa tunataka kuja hapa - Mto Frati na Mto Tigris. Unajuaje ni ipi? Kuna mtu yeyote anayejua ET? E.T ni Frati/Tigris. Unaweza kujua ni mpangilio gani wanakuja kila wakati. ET ni Frati na Tigris. yako ya Wakaldayo, tuna Ghuba ya Uajemi hapa chini. Hii ni nchi gani? Irani. Hii ni nchi gani? Iraki. Kwa hivyo tunazifahamu nchi hizi mbili. Hawa ni watu wa milimani, hawa ni watu wa tambarare. Je, watu wa milimani na watu wa tambarare hupigana kila wakati? Ndiyo. Kwa hivyo watu hawa (Iran) daima watajaribu kusukuma chini, watu hawa (Iraq) watajaribu kufanya nini? Sukuma nyuma. Kwa njia, hiyo ni kweli leo? Hiyo imekuwa kweli kwa miaka 2000, 3000, ndio, miaka 4000? Hapa kuna Ghuba ya Uajemi, tunaingia hapa na hapa ni Kuwait. Hapa tuna Tigris na Euphrates zinazokimbia. Je, kila mtu anaona uko hapa? Hiyo ni yako. Sasa Ibrahimu alikuwa kutoka Uri wa Wakaldayo. Nikikuambia Warsaw, ni nini kinachokuja akilini mwako mara moja? Warsaw, Poland. Nyinyi mnasema Warsaw, Poland. Ikiwa ninasema tu Warsaw, nyinyi mnafikiria Poland, lakini ninafikiria Warsaw, Indiana ambapo nilikuwa nikiishi. Kwa hivyo kwa sababu Warsaw Indiana iko kwenye kiwango cha chini kuliko

Poland lazima nihitimu hiyo kwa kusema Warsaw, Indiana? Nadhani ulichonacho ni wakati inasema Ibrahimu anatoka kwa Wakaldayo wako wa Wakaldayo, ni hivyo haswa. Hii ni Ur kubwa katika Sumer na katika Biblia zako nyingi wataweka kwamba Ibrahimu anatoka hapa na anaenda kaskazini. Atapanda Haran hapa. Ninachopendekeza kwako na ninahisi kwa nguvu zaidi juu ya hii lakini bado sijui kwa hakika kwa sababu hatujui. Kilichopendekezwa sasa ni kwamba kuna Uri ya kaskazini kutoka hapa juu na kwamba Ibrahimu alishuka hadi Haran wakati anashuka kwenda Israeli. Kwa njia, hiyo ina maana zaidi kuliko kutoka hapa na badala ya kwenda Palestina kwa njia hii, kwenda hadi Harani? Kwa hivyo pendekezo ni kwamba kuna kaskazini mwa Ur hapa. Hiyo ni Ur ya Wakaldayo. Kwa hivyo anabainisha ni mahali ambapo Wakaldayo walitoka, na kwamba basi anatoka kaskazini mwa Uri. Hatujui mahali hapo ni wapi. Kuna mamia na mamia ya tels huko juu ambayo hatujui mahali hapo iko. Kwa hivyo ninachojaribu kusema ni kwamba kuna Ur ya kaskazini na kuna Ur ya kusini. Ninaenda na kaskazini sasa mwenyewe lakini nilifundisha Ur ya kusini kwa miongo kadhaa, lakini nadhani nimeona hoja nzuri sasa kwa kuwa kuna Ur ya kaskazini.

L. Mari [46:27-47:38]

Sasa ni maeneo gani mengine ambayo ni muhimu sana? Kuna sehemu nyingine inayoitwa Mari hapa. Mahali hapa paitwapo Mari ni mahali ambapo Frati inakuja na kutoka hapa ikiwa una ngamia mzuri mwenye nundu mbili na nne sakafuni, unaweza kuvuka njia yote. Kwa hivyo hapa ndio mahali pa kwanza unapokuja hapa unaweza kunyakua maji, lakini shida ni nini? Kwa nini Ibrahimu hakuvuka hivi, kuvuka jangwa? Umewahi kuwa mahali ambapo umekamatwa jangwani na unatembea kwa miguu. Hakuna magari, huwezi tu kuruka ndani ya gari kwa kila upande kwa kadiri jicho lako linavyoweza kuona ni jangwa kabisa. Je, hiyo inakuogopesha taa za mchana? Jibu ni kwamba, nilikuwa na umri wa miaka 25 wakati hilo lilitokea na ilikuwa kwa kadiri jicho lako linavyoweza kuona na hakukuwa na njia ya kutoka na una miguu yako, hakuna magari, hakuna chochote. Swali. Je, hiyo ni ya kutisha? Nataka tu kukuambia. Unatoka jangwani hapa. Sasa kuna mtu yeyote anayeenda huko? Ndio, leo unaona watu wakiendesha magari huko nje. Lakini unapokuwa na ngamia tu, hata ngamia hawawezi

kuvuka hapa vizuri sana. Lakini wanaweza kufika kutoka hapa, kwa hivyo Mari itakuwa mahali muhimu. Walipata rundo la vidonge huko Mari. Kwa hivyo tutakuwa na vidonge kutoka kwa Mari kutoka wakati wa Zimri Lin na Hammurabi (karibu 1750 KK).

M. Nuzu [47:39-48:31]

Sehemu nyingine tutakayopata kompyuta kibao kutoka ni Nuzu. Walipata vidonge elfu kadhaa huko Nuzu. Nuzu ni mahali ambapo mila nyingi zinatoka. Tutaona mila nyingi za zamani. Nitakuambia hii au hiyo ni desturi ya siku hiyo. Tunajuaje hilo? Zinapatikana katika vidonge hivi huko Nuzu. Kwa hivyo Nuzu atatuambia mila nyingi zinazotoka nyuma ya 17, mia 18 KK ndani ya wanandoa, miaka 300 ya Ibrahimu. Kwa hivyo maeneo haya mawili Mari na Nuzu yatatupa habari nyingi juu ya wakati baada tu ya Ibrahimu. Itatusaidia sana tunapotafsiri Biblia. La. La. Anarejelea hapa mahali Sinai labda hapa, iliitwa Mara ambayo ilimaanisha uchungu; maji yalikuwa machungu. Iko hapa Sinai. Hii ni Peninsula ya Sinai. Mari ni tofauti kabisa, iko kwenye Mto Frati.

O. Haran na Ebla [48:32-50:45]

Kwa hivyo unapokuja hapa, Mari na Nuzu, hapa kuna Haran. Ni nani maarufu kutoka Haran unayemjua? Raheli na Lea walitoka huko, na ni nani aliyewaunganisha - Labani? Kuna mtu yeyote anayemkumbuka Labani? Unamkumbuka Rebeka? Pia alikuwa kutoka Haran, kumbuka alifanya kumwagilia na ngamia hapa Haran. Kwa hivyo nyumba ya Ibrahimu, baada ya kuondoka Uri anaweka kambi huko Harani. Hapo ndipo Tera, baba yake, anapokufa. Hapo ndipo Labani alipo, hapo ndipo Raheli na Lea wanatoka, hapo ndipo Rebeka anatoka. Kwa hivyo Haran ni nyumba yao. Kisha Ibrahimu anaondoka na kushuka hivi. Sasa tovuti mbili kuelekea Mediterania, moja inaitwa Ebla. Tovuti ya Ebla, inatoka karibu 2400 KK. Iligunduliwa, naamini, katika miaka ya 1980 au 70. Sasa kwa njia, kwa nini 2400 KK ni muhimu kwetu? Ibrahimu alikuwa nini? 2000 KK. Je, Ebla ni miaka 400 kabla ya Ibrahimu? Kwa hivyo hiyo itamweka Ibrahimu katika mfumo. Unajua ninachosema? Itatupa jinsi ilivyokuwa miaka 400 kabla ya Ibrahimu.

Mahali hapa paitwapo Ugarit ilikuwa mahali pengine muhimu. Kwa njia, mahali hapa, Ebla. Kuna matatizo ya kweli huko. Ebla iko katika nchi gani? Syria. Je, Syria inapenda kuwa na watu wapate hadithi zilizotimizwa na Biblia huko Ebla. Kwa hivyo

kilichotokea ni kwamba kwanza walitoka na kusema Sodom na Gomora zilipatikana kwenye vidonge vya Ebla na kisha Wasyria wapakata vitu na Waitaliano wengine na sasa kimsingi kusema ukweli, hatujui mengi juu ya Ebla. Inaonekana kama tovuti imefungwa. Kuna tani ya vitu huko na ni aibu kwamba ulimwengu haujaweza kuipata kwa sababu ni ya kisiasa sana. Kwa njia, kuna mzozo mgumu unaoendelea nchini Syria hivi sasa? Je, unatambua kuwa Rais wa Syria Assad anawaua watu wake mwenyewe? Baba yake aliua 10,000 katika kijiji kimoja. Kwa hivyo Syria inapitia nyakati mbaya sana hivi sasa. Sasa mji mkuu wa Syria ni nini? Dameski. Dameski ni moja wapo ya miji kongwe ulimwenguni na kwa hivyo ni jiji kabisa. Hii ni Damascus na Syria.

P. Ugarit na Misri [50:46-53:23]

Sasa hapa, Ebla, 2400 KK, rundo la vidonge hatujui ni nini ndani yake kwa sababu Waitaliano waliipata na Wasyria. Ugarit ilianzia karibu 1400 hadi 1200 KK. Huko Ugarit wamepata maelfu ya vidonge na kwa kweli kuna lugha inayoitwa Kiugaritiki ambayo nimepata fursa mbaya ya kuweza kujifunza kusoma kwa nakala. Nadhani wamepata nini hapo? Je, katika Biblia umewahi kusikia kuhusu Baali? Katika Biblia tunaambiwa kwamba kuna mungu huyu Baali na hatujui mengi kumhusu. Tunatambua kwamba kuna hadithi nzima za Baali sasa. Tuna kibao baada ya kibao kinachotuambia hadithi kuhusu Baali na Ashera, mke wake. Kwa hivyo tuna hadithi nyingi, tunajua Baali ni nani sasa, kwa kiasi kikubwa nje ya Ugarit. Kwa hivyo Ugarit atatupa vitu wakati wa majaji. Hatimaye, basi tunashuka katika Israeli tuna Bahari ya Galilaya, Mto Yordani, Bahari ya Chumvi. Tunakuja hapa na hii ni Sinai, unaweza kuona peninsula ya Sinai hapa ambapo walivuka kwenda Sinai. Hapa hii ndio nchi gani? Misri. Mji huo ni Alexandria na umepewa jina la...? Alexander the Great. Alexandria ilikuwa maarufu kwa nini? Maktaba. Ilikuwa kama Maktaba ya mapema ya Congress. Maktaba hii ilijaribu kupata kila kitabu ulimwenguni ambacho kilikuwa kisogeza. Ilikuwa mkusanyiko wa ajabu. Ilichomwa moto, kuchomwa moto kwa hivyo hatuna rekodi zao zozote lakini tuna rekodi kwamba mahali hapa palikuwa kitovu cha kujifunza. Alexandria ilikuwa Boston ya ulimwengu wa zamani. Kwa maneno mengine, ilikuwa kitovu cha elimu na ujifunzaji - maktaba kubwa na elimu. Mara tu unaposhuka Cairo na Memphis. Ninaposema

Memphis, ni jambo gani la kwanza linalokuja akilini mwako? Memphis, Tennessee? Je, kuna mtu yeyote anayefanya Memphis Tennessee? Na sababu kwa nini mimi huleta hiyo kila wakati ni kwa sababu ya mfalme. Mfalme amezikwa huko Memphis. Nilisema mfalme katika kipindi cha darasa la mwisho na hawakujua nilichokuwa nikizungumza lakini kwa kizazi changu kulikuwa na mfalme mmoja tu na huyo alikuwa Elvis. Memphis, Tennessee. Ukienda huko, vaa viatu vyako vya suede vya bluu na ugonge mitaa ya Memphis. Kuna sehemu nyingine hapa chini inayoitwa *Tel Amarna* Na hapa ndipo wanapo *Amarna* Barua. Hii sio muhimu kwetu hivi sasa lakini itakuwa baadaye. Kwa hivyo Misri iko hapa. Misri ni zawadi ya Mto Nile. Ukitoa Mto Nile, ni nini kilichobaki cha Misri? Jangwa, maelfu ya maili katika kila upande. Misri ni zawadi ya Mto Nile. Kwa kweli pata picha yako ya setilaiti ya Google Earth. Je, unaweza kushuka na kuona Mto Nile? Ni nzuri sana kutoka kwa picha ya setilaiti ya Google.

Swali. Mpangilio wa Ramani [53:24-58:45]

Sasa wacha nikuonyeshe ramani nyingine ambayo inapanga jambo hili lote na nilisahau jiji moja kama nilivyofanya. Hapa ni kusini mwa Uri, hapa kuna Babeli, Mari, Nuzu, na Ninawi. Mara tu ninaposema Ninawi, ni nani anayekuja akilini? Yona. Nilipokuwa mdogo nilifikiri Yona anapanda nyangumi huyu, nyangumi anamtemea mate, kisha anaenda Ninawi. Kuna shida gani na picha hii? Nyangumi yuko hapa. Je, nyangumi aliogelea kuzunguka Afrika, kisha kuogelea juu ya Mto Tigris? Kuna shida gani? Mto Tigris una kina cha futi 3 au 4 mahali kwa hivyo alikuwa nyangumi mwembamba halisi. Kwa hivyo nyangumi anamtemea hapa kwenye ufuo wa Mediterania. Je, nyangumi alitema Yona hapa? Hakuna nafasi. Angelazimika kuogelea kuzunguka Afrika. Mfereji wa Suez ulikuwa umejengwa bado. Kwa hivyo kilichotokea ni kwamba, nyangumi anamtema hapa. Je, Yona anapaswa kutembea umbali mrefu huko? Inamweka tu Yona katika muktadha tofauti kutoka kwa nyangumi na kwenda kuhubiri siku inayofuata. Alikuwa na njia ndefu ya kufikiria juu yake kabla ya kufika Ninawi. Kwa hivyo Ninawi ilikuwa mji mkuu wa Ashuru na watu wabaya sana huko. Ninafanya tu jumla sasa, lakini walikuwa Hitler wa ulimwengu wa zamani. Walikuwa

watu wakatili sana. Yona anahubiri kutubu, watu walifanya nini? Wanatubu na ilikuwa ya kushangaza. Toba yao ilimshtua na kumhuzunisha Yona asiye na huruma. Sasa Mari, Mari ana zaidi ya vidonge 25,000. Kulikuwa na 5000 zilizopatikana huko Nuzu. Nuzu ni mahali ambapo tunapata mila zetu nyingi kutoka. Ebla kulikuwa na vidonge 18,000 hivi, vingi kati ya hivyo bado tunasubiri kutafsiriwa, Ugarit, nadhani, akilini mwangu, nakumbuka kulikuwa na vidonge 12,000 vilivyopatikana hapo. Ilikuwa lugha mpya kabisa ya alfabeti inayoitwa Ugaritic. Hii ilikuwa lugha mpya kabisa kwetu pia. Kwa hivyo haya ndio maeneo ninayotaka ujue. Je, hiyo ni sawa? Kwa hivyo jitahidi kujifunza maeneo haya. E.T. sawa? Frati, Tigris. Na kisha kwa njia, kwa karanga zake, hii ni nini? Bahari ya Galilaya, Mto Yordani, Bahari ya Chumvi? Hiyo ni dhana ya msanii au dhana potofu labda.

R. Kusoma na kuandika [55:37-58:46]

Sasa, kwa kweli nilipata baadhi ya vidonge hivi vya kikabari mtandaoni. Nilitaka tu uwaone. Kumbuka nilikuambia wanashikamana na matope wakati wanaandika na kalamu? Kwa kweli hii ni kibao cha Mari kutoka karibu 1750 BC. Kuna mtu huyu anayeitwa Zimri Lin, alikuwa mfalme wa Mari, na nadhani Zimri Lin aligonga vichwa na nani? Unamjua mtu huyu. Hammurabi. Hammurabi na Zimri Lin wanaiondoa. Kwa kweli tuna vidonge sasa kutoka kwa Zimri Lin akisema, "Hammurabi ananipiga." Kwa hivyo unaona jinsi vidonge hivi vimekwama na kalamu? Kwa kweli unaweza kuona mwisho wa stylus na mbele ya stylus? Ni kama aina ya kukimbilia ng'ombe na unaiweka kwenye matope na unaweza kuona kwamba wanaishika kwa njia hii kisha wanaishikilia kwa njia hii. Wanashikilia kwa njia tofauti. Hii ni lugha ya silabi. Lugha ya silabi inamaanisha kuwa kila silabi hupata ishara. Je, kuna silabi ngapi tofauti? Ikiwa ningekupa konsonanti mbili r na d ni silabi ngapi unaweza kutengeneza kutoka kwa "r" na "d"? Unaweza kufanya "rad", unaweza kufanya "mkorofi", unaweza kufanya "kuondoka", unaona ninachosema? Kwa hivyo nje ya r na d unaweza kutengeneza silabi 15 au 20 tofauti. Sasa ikiwa kila moja ya silabi hizi ilikuwa na ishara tofauti na ulikuwa na silabi 800, na ilibidi ujifunze alama 800 kabla ya kusoma au kuandika, ni nani

angeweza kusoma au kuandika katika utamaduni huu? Ni matajiri sana tu. Utalazimika kuwa mwandishi, kujifunza kusoma. Kwa hivyo hiyo ilimaanisha wasomi tu wangeweza kusoma. Je, mtu wa kawaida anaweza kusoma vitu hivi? Labda sivyo. Kwa hivyo kimsingi, hizi zimeandikwa na waandishi, waandishi wa kitaalam, watu wa tabaka la juu, na watu wachache sana wangeweza kuisoma. Hii ni kutoka kwa moja ya vidonge vya Mari, unaweza kuona jinsi ilivyo. Kwa njia, vidonge hivi vya matope, ni nini hufanyika wakati wanachoma hekalu? Inaifuta moto; inakuwa ngumu zaidi na ndiyo sababu walihifadhiwa. Sasa hapa kuna moja na hii ni nzuri sana. Hii ni kutoka Ebla. Kwa njia, unaweza kuona nguzo na jinsi zinavyoandika kwenye safuwima? Unaona hiyo? Hii haionyeshi, lakini kwa upande- wakati mwingine watashikamana upande. Kompyuta kibao zina upana kama iPad yako. Watazibandika pembeni na wataandika upande wa vitu hivi pia. Ni ajabu sana sivyo? Lakini hivi ndivyo kompyuta kibao inavyoonekana. Hii ni kompyuta kibao ya kushangaza. Je, vidonge hivi vingi vimevunjwa? Hii ni kompyuta kibao kamili. Hii ni aina ya kushangaza. Kwa njia, hii ni kibao cha Ebla. Je, inawezekana kwamba mwanafunzi wa udaktari katika Chuo Kikuu cha Pennsylvania angetumia miaka 5 hadi 7 kufanya kazi kwenye udaktari kusoma kibao hiki kimoja na kisha atakapoimaliza atapata PhD? Ndiyo. Hiki ndicho kinachotokea katika basement ya Chuo Kikuu cha Pennsylvania. Wana vidonge hivi vyote ambavyo hakuna mtu aliyewahi kusoma hapo awali. Wao ni kama wakaaji wa shimo. Watawaweka chini huko, mtu huyo anakaa chini kwa miaka 5, anatoka, anasoma kibao, anapata kibao na wanampa Ph. D. Huo ulikuwa mzaha. Lakini kuna ukweli fulani kwa hilo. Lakini hata hivyo, kwa hivyo hii ni kompyuta kibao, inayoonyesha jinsi wanavyoonekana.

S. Umuhimu wa Alfabeti [58:47-60:12]

Sasa, hapa kuna moja na hii ni nadhifu sana kwa sababu, hii ni nini? Hii ni kibao cha Ugaritic, utaona jinsi ilivyo ndogo na ni tofauti, lakini kilicho tofauti juu ya hii ni hii kutoka karibu 1400-1200 KK. Huu ni wakati wa Waamuzi. Hii ni ya alfabeti. Ni faida gani ya alfabeti? Lugha za silabi, umejifunza alama 800 kabla ya kusoma na kuandika. Kwa alfabeti huenda kwa fonimu sio silabi. Inakwenda kulingana na jinsi zinavyosemwa na kuna sauti 22 hadi 30 tu tofauti. Kwa hivyo alfabeti ni alama 22 au 30 tu. Je,

unapaswa kuwa mwerevu kiasi gani ili kujifunza alama 22? Je, mtoto wa chekechea anaweza kujifunza alama 22? Kwa hivyo na alfabeti hii ni teknolojia mpya ya kushangaza? Je, mtu wa kawaida anaweza kusoma baada ya 1800 KK? Je, alfabeti ni uvumbuzi wa ajabu? Nadhani hii ndio ninajaribu kusema. Je, alfabeti ni uvumbuzi wa ajabu ambao uliruhusu mtu wa kawaida kuweza kusoma? Katika kitabu cha Waamuzi wanamshika mtoto akikimbia nje ya mji huu. Mwanadada huyo anamshika mtoto huyu, anamshika na kusema, "Hei, andika majina yote kutoka kwa wazee wa mji." Na mtoto anaziandika. Alikuwa mtoto tu, mtoto wa kawaida. Imekamatwa bila mpangilio. Anaiandika.

T. Mashine ya Uchapishaji na Dijiti [60:13-62:48]

Sasa, wacha nisukuma kitu kimoja au viwili zaidi. Je, alfabeti inaweka demokrasia ya kujifunza? Je, muundo wa alfabeti, 1800 KK, unaweka demokrasia ya kujifunza? Ndiyo, inafanya. Sukuma moja zaidi. Karibu miaka ya 1450 BK una mvulana ambaye alitengeneza kitu kinachoitwa mashine ya uchapishaji. Sasa, badala ya mtu mmoja kunakili hati moja na mashine ya uchapishaji una mtu mmoja anayeweza kutoa maandishi elfu. Swali je, hiyo inaweka demokrasia tena ya kujifunza? Mashine ya uchapishaji. Unaona jinsi uvumbuzi wa ajabu wa mashine ya uchapishaji ulivyokuwa katika miaka ya 1450. Gutenberg alibadilisha ramani nzima.

Sasa, nini kimetokea? Sasa, alfabeti yako ina ukubwa gani? Mbili, "Alfabeti" ya dijiti 0/1. Tumetoka 22 hadi mbili. Alfabeti yako ni 0 na 1. Kwa alfabeti yako, na 0 na 1, ninaweza kuandika alfabeti yako katika msimbo wa ASCII? Ndiyo. Kwa 0 na 1 ninaweza kuweka hii kwenye picha ya jpeg na kugeuza hiyo 0 na 1 kuwa picha yenye rangi milioni 16? Ndiyo. Je, ninaweza kuchukua alfabeti hiyo hiyo ya 0 na 1 na ninaweza kuibadilisha kuwa sauti na kuiweka kwenye sauti ya mp3 ambayo unaweza kucheza na unaweza kusikia? Je, ninaweza kuchukua 1 na 0 hiyo hiyo na kuiweka kwenye video na kucheza picha hizo kwa fremu 30 kwa sekunde? 1 na 0, katika kizazi chako, unaona kinachotokea? Hiki ni kizazi chako. Hii ni kubwa sana kile kilichotokea katika miaka 30 iliyopita? Na swali naweza kuchukua hiyo 1 na 0 na ninaweza kuiweka kwenye

kompyuta yangu na kuwasiliana na mvulana anayesoma Kigiriki na kutazama avatar yangu nchini India? Halafu kabla tu ya shule kuanza mvulana nchini Afrika Kusini akitumia hiyo 1 na 0 - inaweza kwenda ulimwenguni kote? Je, kujifunza kunakuwa demokrasia? Halafu swali langu kwenu kama Wakristo, je, tunatumia hiyo 1 na 0 sasa, nguvu ya 1 na 0 kwa utukufu wa Mungu na wema wa wengine au tunaiacha kwa uovu kuitumia? Je, uovu utaitumia? Ndiyo. Kwa hivyo ninachopendekeza ni kwamba nyinyi mnaishi katika enzi ya dijiti ambayo kusema ukweli, nina wivu kwa maana fulani. Mimi ni mzee. Ninaanza hapa kwa muda kidogo labda. Huo ndio ukweli wa uaminifu. Ninapata kuwa mzee, lakini kuna mengi sawa usoni mwako. Ninachosema ni kunyakua, nenda kwa hilo. Ina nguvu sana na inatokea katika kizazi chako. Ni nzuri sana. Kwa hivyo hata hivyo, alfabeti ni muhimu sana.

U. Punguzo Tatu za Abrahamu: Kata uhusiano wa kifamilia [acha yako]

[62:49-64:27]

Tutazungumza juu ya Ibrahimu, na Ibrahimu amepunguzwa mara tatu. Ibrahimu ni Mwanzo sura ya 12 hadi 25. Kata ya kwanza ambayo Ibrahimu anapaswa kufanya ni pamoja na familia yake mwenyewe. Bwana alimwambia Ibrahimu "Ondoka..." Huu ndio wito wa Ibrahimu. "Ondoka katika nchi yako, watu wako, na nyumba ya baba yako na uende katika nchi ambayo nitakuonyesha. Nitakufanya kuwa taifa kubwa nami nitakubariki. Nitafanya jina lako kuwa kubwa na utakuwa baraka. Nami nitawabariki wale wanaokubariki na kuwalaani wale wanaokulaani." Kata kwanza, lazima aache familia yake. Kwa njia, ni vigumu kuacha familia ya mtu? Sasa nyinyi mnatoka Amerika tunahamia kila mahali. Unasema, "hapana, haikuwa ngumu hata kidogo nilikuja Chuo cha Gordon na yote ni mazuri." Unapolelewa katika tamaduni hizo; ulilelewa katika familia kubwa. Kaka na dada zako wote, binamu zako, wapwa zako, baba yako na mama yako sio tu wanaishi huko lakini babu yako, bibi yako na ndugu zao wote wanaishi katika mji mmoja. Ulipoondoka kwenye kijiji cha aina hiyo ilikuwa jambo kubwa kuondoka? Hilo ni jambo kubwa kuondoka. Jambo la kwanza ambalo Mungu anamwambia Ibrahimu, "Ondoka." Nani atakuwa familia yako sasa? Kimsingi, Mungu atampeleka kwenye ardhi na kumwonyesha ardhi mpya kwa hivyo kukata uhusiano wa kifamilia ni

jambo kubwa. Kwa nini wakati Mungu anawaita watu mara nyingi kuna hii kuacha kitu? Musa lazima aondoke katika jangwa la Sinai na kurudi Misri. Kwa hivyo uzi wa kawaida ambao hufanyika mara kwa mara katika Maandiko ni kukata uhusiano wa kifamilia.

V. Melkizedeki na uokoaji wa Lutu [64:28-67:48]

Sasa, katika sura ya 14, Ibrahimu yuko nje akifukuza... unakumbuka, Lotu? Lutu alikuwa mpwa wa Ibrahimu. Lutu na Ibrahimu waligawanyika na kisha kulikuwa na mfalme huyu, Kedorlaomere ambaye anashuka na kumteka nyara Lutu. Anamchukua Lutu na familia yake kama nyara. Ibrahimu anapata watu wake 318 na wanatoka kwenda kumkamata mfalme huyu. Wanamkamata tena Lutu, na anarudi. Ibrahimu ni mshindi. Anarudi na anaporudi, Abraham anakutana na mtu huyu nje ya bluu wazi. Anakimbilia kwa Melkizedeki. *Melchi* inamaanisha mfalme, *zedek* inamaanisha haki - mfalme wa haki. Kwa hiyo anakimbilia kwa Melkizedeki, mfalme wa haki. Kwa njia, Melkizedeki ndiye mfalme wa mji gani? Je, hii ni muhimu pia? Ndiyo. Yeye ndiye mfalme wa Salem. Lakini wakati kwa Kiebrania unasema "mji wa," unasema Jeru-salem. Na ukisema *Jeru* "mji wa Salem," na unasema "*Jeru* Salem" haraka sana, unapata nini? Yerusalemu. Mfalme huyu ni mfalme wa Yerusalemu miaka elfu moja kabla ya Yerusalemu kuwa mji wa Daudi. Melkizedeki alikuwa mfalme wa mji wa Yerusalemu [mji wa amani]. Melkizedeki anajitokeza, Ibrahimu anamfanyia nini mtu huyu? Ibrahimu anampa sehemu ya kumi ya kila kitu alichho nacho. Mtu huyu sio mfalme tu bali pia ni kuhani. Kwa hivyo yeye ni kuhani na yeye ni mfalme. Zaidi ya hayo, yeye ni kuhani wa Aliye Juu. Ibrahimu anamlipa sehemu ya kumi ya kila kitu alichho nacho. Je, Ibrahimu anamheshimu mtu huyu? Ndiyo. Sasa mtu katika darasa la mwisho aliniuliza hivi. Katika kitabu cha Waebrania ni Melkizedeki, Yesu? Je, Melkizedeki ni Kristo kabla ya kupata mwili? Watu wengine wanafikiri kwamba Melkizedeki alikuwa Kristo kabla ya kupata mwili. Ninarudi nyuma kutoka kwa hilo mwenyewe. Nadhani mtu huyu ni mfalme na kuhani na kwa hivyo anaonyesha Kristo; yeye ni kama Kristo katika Agano la Kale, lakini yeye sio Yesu kweli. Anaonekana kutoka mahali popote na kisha kwa kweli baada ya sura ya 14 hatusikii tena juu yake. Ameenda. Kwa hivyo anaonekana tu, Ibrahimu anamlipa sehemu ya kumi, halafu ameenda tena. Kwa hivyo watu wengine

wanafikiri ni Kristo, nadhani labda anaonyesha Kristo kama mtu ambaye ni kuhani na mfalme kama Yesu angekuwa. Kwa hivyo ndio sababu anafanya mambo sawa na Yesu. Kuna njia tofauti na Waebrania huchukua hiyo. Kwa hivyo huyo ni Melkizedeki wa Mwanzo, ambaye ni mtu wa fumbo. Ukweli wa kweli ni kwamba hatujui kabisa. Anaonekana tu, kisha hupotea kutoka kwa maandishi. Hoja ya kwa nini ninaibua hii ni katika Agano la Kale ni Wayahudi tu wanaomjua Mungu? Je, Melkizedeki? Je, alikuwa Myahudi? La. Ibrahimu hakuwa na watoto wowote kwa hivyo hawezi kuwa Myahudi. Mwanadada huyo si Myahudi na anamjua Mungu? Je, Ibrahimu anamheshimu kwa zaka kwa kumjua Mungu aliye juu zaidi? Ndiyo. Kwa hivyo ninachopendekeza ni kwamba katika Agano la Kale usifikirie kuwa ni Wayahudi tu. Kuna watu wengine ambao watajitokeza katika maandishi ambayo utasoma juu yake ambayo yalitoka mahali popote na wanamjua Yehova Mungu. Kwa hivyo hiyo inanivutia. Huyu hapa mtu ambaye si Myahudi. Anamjua Mungu; yeye ni kuhani wa Aliye Juu na yeye ni mfalme wa Yerusalemu.

W. Kata ya Pili ya Ibrahimu: Kukata Agano [67:49-72:47]

Sasa kata nyingine hapa iko katika sura ya 15, na hii ni ngumu. Katika sura ya 15 chini karibu mstari wa 10 au zaidi, jua lilipokuwa linatua, mstari wa 12: "Ibrahimu akalala usingizi mzito, na giza zito na la kutisha likamjia. Kisha Bwana akasema, 'Jueni hakika kwamba wazao wako watakuwa wageni katika nchi ambayo sio yao, na watakuwa watumwa na kutendewa vibaya kwa miaka 400.'" Hiyo itakuwa nini? "Watakuwa watumwa na kutendewa vibaya kwa miaka 400." Je, Mungu alimwambia Ibrahimu mapema kwamba wazao wake wataenda Misri kwa miaka 400 na kwamba watatendewa vibaya na kufanywa watumwa? Mungu anamwambia hivyo kabla ya wakati. Kisha Mungu anakuja na kumwambia mambo mengine na kisha Mungu anasema kimsingi, "Siwezi kukupa nchi bado kwa sababu dhambi ya Waamori bado haijajaa. Kwa hiyo Ibrahimu, nitakupa nchi hii, lakini siwezi kukupa kwa sababu ya dhambi ya Waamori bado haijajaa." Maana yake ni nini? Je, Mungu anasema kwamba dhambi ya Waamori inazidi kujaa na inazidi kujaa na inapofikia kiwango fulani basi atawaleta Wayahudi ili

kuwaangamiza? Lakini bado haijajaa kwa hivyo hawawezi kuwa na ardhi. Kisha mstari wa 17 wa sura ya 15: "Jua lilipotua na giza likiwa limeingia, sufuria ya moto iliyokuwa ikivuta moshi na tochi inayowaka ilitokea na kupita kati ya vipande." Ibrahimu alilazimika kumkata mnyama huyu vipande viwili. Kisha sufuria hii inayowaka moto huenda kati ya sehemu mbili za mnyama. Sasa ni wazi kuna kitu cha mfano kinachoendelea hapa? Inabadilika kuwa tuna nadhani nzuri juu ya nini eneo hili linamaanisha nini. Kuna mambo mawili ambayo inaweza kuwa. Kwanza, mnyama huyu alikuwa mmoja, na sasa amekatwa vipande viwili kama mnyama huyu alivyokuwa mmoja, sasa Mungu na Ibrahimu wamefanywa mmoja katika agano. Kwa njia, tuna maagano hata leo ambapo wawili wanafanywa kuwa mmoja katika agano? Hebu fikiria juu ya hilo. Ndiyo, ndoa. Na kwa hivyo ulicho nacho hapa ni agano hili ambapo Mungu na Ibrahimu wakiwa wameunganishwa pamoja na muungano ulioonyeshwa kama mnyama huyu alikuwa mmoja, sasa tunakuwa mmoja na hiyo inawezekana. Kuna mtu yeyote amewahi kufanya hivi? Nyinyi labda hamfanyi hivi katika kizazi chenu lakini katika kizazi changu tulikuwa na kitu hiki kinachoitwa ndugu wa damu. Kwa hivyo mimi na Dave Remes, tulipokuwa wadogo, tulijikata, tusifanye hivi. Kweli, kwa kweli unafanya mambo haya ya kufyeka. Samahani, huo ulikuwa utani mgonjwa. Sawa kabisa. Lakini mimi na Remes tulitaka kuwa ndugu wa damu. Tulikuwa marafiki wazuri sana, alikuwa rafiki yangu wa karibu, tulitaka kuwa ndugu wa damu, na kwa hivyo alijikata, nilijikata, na tukabadilishana damu. Usifanye hivyo leo. Lakini hata hivyo hatukujua bora wakati huo kwa hivyo tulibadilishana damu. Kwa hivyo wazo hili la kuunganisha vitu vya damu ndio nadhani ninajaribu kusema. Sasa kuna njia nyingine ya hii na nadhani ya pili labda ni sahihi zaidi. Hii ni nini inaruka kutoka kwa Yeremia sura ya 34 mstari wa 18. Ishara inayotumiwa katika Yeremia ni kwamba mnyama huyu amekatwa vipande viwili, yaani, ukikiuka agano, utakatwa vipande viwili kama mnyama huyu. Kwa hivyo hii inaitwa kuridhia agano. Tunaidhinisha vipi maagano leo? Je, nyinyi mmewahi kwenda benki na mnapata mthibitishaji na mthibitishaji anaweka karatasi hiyo? Hiyo ni kama kuidhinisha agano. Ni kuidhinisha; unajua wakati wanapiga muhuri wa emboss, na ni nzuri. Kwa hivyo hii ni kuidhinishwa au kusherehekewa kwa agano. Kwa

vile mnyama huyu alikuwa mmoja, na alikatwa vipande viwili, ukikiuka agano, utakatwa vipande viwili. Sasa nini kinatokea na hiyo? Nani hupita kati ya sehemu hizo mbili? Mungu anafanya. Kwa hivyo kile Mungu anachofanya hapa ni kujifunga kwa Ibrahimu, sufuria ya moto inayovuta sigara inamwakilisha Mungu, ikiwezekana, na inachosema hapa ni kwamba Mungu anajifunga kwa Ibrahimu katika agano hili. Mungu anasisitiza kwamba atashika agano lake. Sasa, kwa njia, agano la Mungu ni nini? Mungu aliahidi Ibrahimu mambo matatu. Wao ni: nchi [nchi ya ahadi, nchi ya Kanaani]; mbegu, kwamba uzao wake utazidishwa kama nini? Nyota za mbinguni. Uzao wake utazidishwa kama mchanga wa ufuo wa bahari na kwamba atakuwa nini? Angekuwa baraka kwa mataifa yote. Kwa hivyo Ibrahimu aliahidiwa nchi, uzao na kwamba atakuwa baraka kwa mataifa yote. Mungu aliahidi kwamba kwa Ibrahimu na katika mchakato huu wa kukata mnyama na sufuria ya moto inayoingia katikati, Mungu anasema "Nitashika agano langu. Nitafanya agano hili na nyinyi. Nimefungwa na agano hili. Utapata ardhi, mbegu na baraka." Kwa hivyo huu ni uidhinishaji wa agano ambapo Mungu anashiriki katika Agano hili la Ibrahimu.

X. Kata ya Tatu ya Ibrahimu: Tohara [72:48-78:36]

Sasa kuna kata moja zaidi na hii ni kata ya mwili wake katika Mwanzo sura ya 17. Ninahitaji kukuambia hadithi kidogo wakati ninaleta hii. Hapo zamani za kale nilifundisha katika shule nyingine kwa miaka 22. Ilikuwa mahali paitwapo Chuo cha Grace. Ni shule ya kihafidhina sana, shule inayozingatia Mungu sana inayozingatia Biblia. Nilikuwa mbele ya msichana huyu ambaye alikaa hapo. Umewahi kuona wanafunzi na wanachukua kila neno unalosema na ni, "Ah, ninaamini tu kila kitu profesa Hildebrandt..." Ilikuwa wakati nilikuwa mdogo. Kwa hivyo alikuwa ndani yake na angeandika kila kitu, kwa hivyo tulikuwa tukipitia maandishi haya juu ya Mwanzo sura ya 17. Msichana huyu anainua mkono wake na kuuliza, "Profesa Hildebrandt, inasema katika sura hii kwamba Ibrahimu alitahiriwa na anamtahiri mwanawe, hiyo ni nini hata hivyo?" Sasa jambo la kwanza nililofikiria lilikuwa, je, wanafunzi huweka maprofesa? Kwa hivyo ninamtazama moja kwa moja usoni na ninatarajia tabasamu hili kidogo usoni mwake kama "Nimekupata sasa, utafanya nini." Kwa hivyo ninamtazama na ananipa

sura hii tupu kana kwamba hana hatia. Yuko tayari tu kuandika jibu. Ninasema "Ng'ombe mtakatifu, ananiuliza kweli," namaanisha kwa kweli ananiuliza. Ninafikiria: Ninaweza kuiona tu sasa: Hildebrandt anafukuzwa kazi kwa kuchora picha kwenye ubao. Kwa hivyo ninarudi nyumbani usiku huo na ninamwambia mke wangu, nikasema, "huwezi kuamini, msichana huyu *Kutakutana* [kwa kweli] mbele ya darasa zima, msichana huyu aliniuliza tohara ni nini. Unaweza kuamini hilo?" Mke wangu ananigeukia na anasema, unajua, nilipokuwa katika darasa la 7 au 8 sikujua ni nini pia. Nilienda na kumuuliza mchungaji ni nini. Nilifikiri "Ng'ombe mtakatifu hii ni ya kushangaza sana" na kisha nikagundua, wanaume wengi sasa wametahiriwa wakati wa kuzaliwa. Ninachosema ni kwamba wavulana wengi hata hawajui. Kwa hivyo wacha niseme tu: ni nini, ni kwamba, mwishoni mwa uume wa kiume kuna ngozi ambayo huning'inia karibu nusu inchi au zaidi kinachotokea ni daktari kuikata. Inaitwa govi. Anakata govi hilo. Sasa kwa njia, hiyo hutokea wakati wewe ni mtoto. Ninajua hii kwa sababu nilikuwa na wavulana wawili. Wanapomfanyia mtoto, hupiga kelele kwa shida. Sitanii, nilikuwa na shida zaidi nayo kuliko wanangu. Ilikuwa imekwisha na watoto walipiga kelele kwa shida. Jaribu hiyo kwa mtoto wa miaka 18. Je, hilo ni tatizo? Kwa njia, katika Biblia, hiyo itakuwa shida baadaye? Ibrahimu alitahiriwa akiwa na umri wa miaka 75, je, hilo ni tatizo? Hilo ni tatizo. Kwa hivyo hata hivyo, mambo kadhaa tu ya kufikiria. Kwa njia, je, tohara hii, hii ni jambo kubwa? Je, tohara ni jinsi Wayahudi wanavyojitambulisha? Je, Wayahudi ni "wa tohara" na ikiwa wewe ni Mataifa wewe ni nini? Wasiotahiriwa. Umewahi kusikia istilahi hiyo, "Mataifa wasiotahiriwa"? Kwa hivyo ndivyo Wayahudi walivyoitumia kama alama ya kikabila inayoonyesha kuwa uko katika Uyahudi. Sasa tamaduni zingine zilitohiri zaidi ya Wayahudi? Ndio, tamaduni zingine zilifanya. Lakini je, Mungu anasema hapa, "wakati tamaduni zingine pia zimetahiriwa, tohara kwako inamaanisha ishara ya agano." Hivi ndivyo inavyofungwa. Agano limetiwa muhuri katika mwili wenu. Sasa wacha niende hapa kwa sekunde moja na kuna yeyote kati yenu kutoka asili ya Presbyterian? Presbyterians hubatiza watoto na wacha nipate baadhi ya hoja hizi hapa juu ya tohara. Hii inakuwa agano lisilo na masharti ardhi, mbegu, na baraka. Je, baadhi yenu ni asili ya Presbyterian? Katika historia ya Presbyterian

wanabatiza watoto? Ndiyo, wanafanya. Unatambua ni kwa msingi wa tohara. Wayahudi walitakiwa kutahiriwa siku ya nane. Sasa tohara hiyo inaonyesha kwamba walikuwa sehemu ya jumuiya ya agano. Wapresbiteri, wanapobatiza watoto wachanga, wanasema kwamba watoto wetu, kama tohara, na katika ubatizo, watoto wetu ni sehemu ya jumuiya ya agano ya waumini katika Kristo. Ndio sababu wanabatiza watoto wachanga / watoto wachanga? Kimsingi ni kuwakaribisha watoto hao wachanga katika jumuiya ya agano.

Sasa, kwa njia, baadhi yenu ni Wabaptisti? Hubatizi watoto. Lakini unaweza kuona ni kwanini Wapresbiteri wangefanya hivyo? Kama tohara katika Agano la Kale na ubatizo katika Agano Jipya, unajumuisha wale watoto wachanga katika jumuiya ya agano. Kwa hivyo hiyo ni aina ya mahali ambapo hiyo inatoka. Agano la Ibrahimu ni ardhi, mbegu, na baraka. Mara tu Ibrahimu anapojitahiri mwenyewe na mtoto wake, agano hilo halina masharti. Hiyo ni, Ibrahimu ametimiza masharti ya agano ambayo inamaanisha basi kwamba Mungu sasa ana wajibu kwa ardhi, mbegu, na baraka. Ni agano lisilo na masharti sasa. Agano la Ibrahimu halina masharti. Sasa unapoingia katika Agano la Musa, je, walipaswa kulitii ili kupata baraka na laana? Je, walipaswa kutii na kisha ikiwa hawakutii walipata laana? Pamoja na Ibrahimu, agano halina masharti. Kwa hivyo Mungu atafanya kazi na wazao wa Ibrahimu waliohakikishiwa. Watapata ardhi, mbegu, na kuwa baraka kwa mataifa. Kinachotokea sasa kutakuwa na maagano mengine ambayo yana masharti. Watawekwa masharti kulingana na utii wao. Agano la Musa lina masharti kwa hivyo nataka tu kusema mara tu atakapotahiriwa, ndivyo hivyo. Agano limeidhinishwa kwa maana hiyo.

Y. Matatizo ya wakosoaji: Ngamia [78:37-80:18]

Sasa kuna baadhi ya matatizo. Haya ni shida za jumla ambazo wakosoaji hupata na maandishi. Katika Mwanzo sura ya 12 inasema kwamba Ibrahimu ana ngamia. Sasa kuna shida gani na hilo? Miaka iliyopita, walisema kwamba Biblia ilikuwa na makosa hapa kwa sababu walisema ngamia hawakufugwa hadi karibu 1200 KK. Tarehe ya Ibrahimu ni nini? 2000 KK. Kwa hivyo wanasema Ibrahimu ni miaka 800 kabla ya ngamia kufugwa, kwa hivyo Biblia ina makosa hapa. Ibrahimu hangeweza kuwa na ngamia ambao walikuwa wamefugwa. Kwa hivyo Biblia ina makosa. Tazama na tazama,

nadhani nini kinatokea? Wanapata huko Ebla, 2400 KK hiyo ni miaka 400 kabla ya Ibrahimu, na nadhani wavulana wa Ebla wana nini? Ngamia wa kufugwa. Kwa hivyo wakosoaji wanakosoa Biblia kwa misingi ya ngamia na kusema ukweli wamegundua sasa kwamba hata miaka 400 kabla ya Ibrahimu, ngamia walifugwa. Je, umewahi kuwa karibu na ngamia? Swali lingine nililonaldo ni: je, ngamia huwa wanafugwa? Wanyama hawa wana utu na baadhi ya ngamia ni kweli ornery. Nitakuambia siku moja tutakapokuwa na vitu ingawa hii iko kwenye mkanda sasa, nitakuambia hadithi kadhaa za ngamia. Tulikaa kwenye hema la Bedouin kwa usiku kadhaa. Bedouin hufuga ngamia... Na yule mtu alienda usiku mmoja na kutuambia masaa matatu ya utani wa ngamia. Huu ndio ukweli wa uaminifu. Utamaduni wao wote umejengwa karibu na ngamia. Ngamia ni viumbe vya kushangaza. Ngamia ni wanyama wa ajabu.

Z. Wakosoaji na Wahiti [80:19-81:28]

Biblia inasema kwamba Ibrahimu alikutana na Wahiti wengine katika Mwanzo 15:20 lakini wakosoaji walisema "Hei, hakuna rekodi ya Wahiti wowote na tunajua mengi juu ya ulimwengu wa kale na hakuna kutajwa kwa Wahiti." Na kwa hivyo kwa sababu Biblia inataja Wahiti na Wafilisti nyuma na Ibrahimu, hii haiwezi kuwa sawa. Kwa hivyo Biblia lazima iwe na makosa ndani yake. Kweli, kwa mara nyingine tena, nadhani nini kinatokea. Mtu fulani anachimba karibu na Uturuki ya juu na ghafla anakuja Boghazkoy. Ni mji mkuu wa ufalme wa Wahiti. Sio tu kwamba kuna mji mkuu wa Wahiti lakini sasa tunajua ulikuwa ufalme mzima. Kuna lugha nzima ya Wahiti. Unaweza kwenda na tena kupata PhD kujifunza kusoma maandishi haya ya Wahiti ambayo baadhi yao nadhani bado hayajatafsiriwa. Kuna utamaduni mzima wa Wahiti. Sasa tunajua kuwahusu. Walikuwa kutoka kaskazini mwa Uturuki. Tunajua kulikuwa na Wahiti. Kwa njia, kuna mtu yeyote anayekumbuka Uria Mhiti alikuwa mume wa Bathsheba na Daudi. Kwa hivyo alikuwa Mhiti mwingine, lakini Ibrahimu alikutana na Wahiti pia na tunajua sasa kwamba kulikuwa na ufalme mzima wa Wahiti huko Uturuki. Kwa hivyo tena wakosoaji walikosea.

AA. Dan katika Mwanzo 14:14: Anachronism [81:29-85:24]

Sasa hii ya tatu ni shida ya kweli. Ikiwa umepata Biblia zako, wacha nikusomee

tu. Katika Mwanzo sura ya 14 mstari wa 14, hili ni tatizo kubwa. Ninahitaji kujaribu kuelezea hii. Inasema, "Ibrahimu aliposikia jamaa yake Lutu alikuwa amechukuliwa mateka, aliwaita wanaume 318 waliofunzwa waliozaliwa katika nyumba yake na akawafuata hadi Dani." Sasa Dan yuko wapi? Mji wa Dan, ikiwa mimi ni Yerusalemu hapa, basi Kyle, nyuma ya chumba kuna Dan. Dan ni sehemu ya kaskazini kabisa ya Israeli. Sasa unasema, "Shikilia Hildebrandt, kuna shida gani na hilo? Alimfukuza kutoka kusini ambapo alikuwa Yerusalemu, hadi kwenye chumba cha nyuma huko. Hakuna shida na hilo." Tatizo lilikuwa kwamba Dan hakuitwa Dan hadi wakati wa Yoshua na Waamuzi. Kimsingi, kabila la Dani, ikiwa hii ni Israeli hapa, kabila la Dani lilikaa karibu na uwanda wa Pwani na Wafilisti. Dan hakupenda kuwa karibu na Wafilisti kwa sababu ni nini kilitokea walipokuwa karibu na Wafilisti? Wafilisti walifanya nini kwa watu? Waliwaua. Dan anasema, "Hatuwapendi Wafilisti hawa. Walitupiga kwa hivyo tutachukua kabila letu kutoka mahali ambapo Wafilisti wako kwenye uwanda wa pwani hapa, na hatutaki kupigana na Wafilisti kila wakati, kwa hivyo tutahamisha kabila letu lote hadi mahali Kyle alipo. Tutachukua kabila zima na kulipunguza hadi mji mmoja." Mji huo uliitwa "Dan." Ni mji maarufu nchini Israeli, lakini uliitwa "Dan" baadaye tu. Hapo awali ilikuwa Laish. Kwa hivyo ulicho nacho hapa ni kile kinachoitwa **anachronism**. Sasa "chronism" inamaanisha nini? Unaona neno "chronism" hapo? Mpangilio wa matukio, *Chronos* inamaanisha "wakati." Anachronism inamaanisha "nje ya wakati." Kwa maneno mengine, mji wa Dani, Ibrahimu hangeweza kuujua mji wa Dani. Nadhani ndivyo ninavyojaribu kusema. Dan hangeitwa hivyo kwa miaka mingine 800. Unasema, "Sawa basi inakuwaje iko katika Biblia katika Mwanzo?" Nadhani ni kitu kimoja ikiwa nitakuambia, "Tutaenda Liberty Tree Mall." Liberty Tree Mall iko wapi? Iko katika mji gani? Kuna mtu yeyote anayemjua Danvers? Nilisema tutaenda kwenye duka la Liberty Tree huko Danvers, kila mtu atajua hiyo iko wapi. Lakini ikiwa ningekuambia "Tutaenda kwenye duka la Liberty Tree katika Kijiji cha Salem," je, ungejua hiyo iko wapi? Danvers miaka mingi iliyopita ilikuwa ikiitwa Kijiji cha Salem. Hakuna mtu anayekumbuka hilo sasa. Kwa hivyo shida ni ikiwa ninaandika kitabu cha kisasa na nikaweka "Kijiji cha Salem" kuna mtu yeyote anayejua hiyo iko wapi? La.

Lakini ikiwa ningesema "Danvers" je, kila mtu angejua? Ndiyo. Kwa hivyo ninachosema ni kwamba maandishi yanaonekana kusasishwa hapa. Maandishi yanaonekana kusasishwa na kwa hivyo jina la asili ambalo lilikuwa "Laish" linasasishwa kuwa Dan. Sasa inawezekana kwamba Yoshua alifanya hivyo. Nani alimaliza Pentateuch? Je, Musa alimaliza kuandika kitabu cha Kumbukumbu la Torati? La. Musa ni nini mwishoni mwa Kumbukumbu la Torati? Amefariki. Ni ngumu sana, angalau kutoka kwa kile ninachoambiwa, ni ngumu sana kuandika wakati umekufa. Kwa hivyo kitabu cha Kumbukumbu la Torati labda kilikamilishwa na Yoshua. Inawezekana kwamba Joshua angeweza kuingiza jina hili baadaye au mtu hata baadaye kuliko Joshua aliliingiza kwa sababu alifikiri, "Hei, nyinyi hamjui mji huu uko wapi. Nikisema, Dan, kila mtu anajua Dan yuko wapi. Kwa hivyo maandishi yalisasishwa. Hili ni suala zito kwa watu wengine lakini nadhani kuwa wa kweli tulipata kusema Abraham hakujua jina la Dan kwa sababu ilikuwa baadaye tu kwamba Dan alikuwa huko juu. [Maoni ya wanafunzi] Alisema hiyo inafanya kuwa mbaya? Ninachosema ni hapana sio makosa, ni kwamba jina lilisasishwa. Lugha ilisasishwa kwa sababu hakuna mtu anayejua kijiji cha Salem kiko wapi na kila mtu anajua Danvers iko wapi. Sawa, kwa hivyo hii ni hii ni kubwa hapa.

AB. Watoto "Watatu" wa Ibrahimu Mwana namba moja:

Eleazari wa Dameski [85:25-86:29]

Ibrahimu ana "watoto watatu." Tutafanya haya haraka tu. Wa kwanza kati ya hao watatu alikuwa Eleazari wa Dameski. Tatizo la Ibrahimu ni nini? Sarah ni tasa na hawezi kupata watoto kwa hivyo wacha nisimulie hadithi hii. Kwa hivyo Ibrahimu anakuja kwa Mungu na kusema, "Mungu, umesema utanibariki kwa ardhi hii, mbegu, na baraka lakini sijapata watoto wowote. Hii hainisaidii." Na anasema "Zaidi ya hayo, sina watoto wowote na Eleazari wa Dameski, mtumishi wangu, atapata yote. Urithi wote utaenda kwa Eleazari wa Dameski." Kwa hivyo huyu ndiye wa kwanza wa "watoto" wa Ibrahimu. Eleazari wa Dameski, mtumishi wake, alikuwa akienda kupokea urithi. Kwa njia, hiyo ni halali? Jibu ni, ndiyo. Tunajua kwamba kutoka kwa kanuni za Hammurabi na baadhi ya kanuni hizi za sheria za zamani kwamba ikiwa mtu alikufa na hakuwa na watoto ambao walipata bidhaa zao? Mtumishi alipata bidhaa. Kwa hivyo hii inafuata sheria za zamani

ambazo Eleazari wa Dameski angepata urithi wa Ibrahimu. Mungu anakuja kwake na kusema "Hapana, haitakuwa Eleazari, atakuwa mtu kutoka kwa mwili wako mwenyewe." Kwa hivyo sio Eleazari lakini huyu ndiye wa kwanza ambaye Ibrahimu alifikiri kwamba angekuwa naye, mtumishi wake.

AC. Ishmaeli na Hagari: mwana namba mbili [86:30-89:51]

Kwa hivyo basi nini kinatokea kwa Hagari? Kwa kweli haya ni maandishi muhimu sana katika Mwanzo sura ya 16. Acha nisimulie hadithi hii tu. Hagari ni mjakazi wa Ibrahimu, mtumishi wake. Ni nani anayemweka Ibrahimu na Hagara? Sara. Sara anamwambia Ibrahimu, "Siwezi kupata watoto. Nenda kwa Hagari na kupata mimba pamoja naye, na mtoto basi atakuwa mtoto wangu, na kwa hivyo atapata urithi na atakuwa mtoto wetu." Sasa, hiyo ni kama sheria za Hammurabi. Wanafuata sheria na desturi za siku zao. Sasa hili ni suala kubwa. Tunapaswa kutoka kwenye utamaduni wetu. Je, kanuni ya Hammurabi ilisema kwamba ilikuwa sawa kwa bwana kuingia kwa mjakazi wake na kwamba mtoto yeyote atakaokuwa naye atakuwa mtoto wake wa kulea? Ndiyo. Iiruhusiwa katika sheria za Hammurabi. Sasa unasema "Wow, hii ni kumdanganya kwa Ibrahimu kwa Sara." Je, Ibrahimu anamdanganya Sara? Je, Sarah aliiona hivyo? Je, Ibrahimu aliiona hivyo? La. Nadhani unachotakiwa kufanya ni kuchukua hii kutoka kwa... kama mwenzake mmoja katika darasa la mwisho anavyosema, "Ibrahimu anafanya ngono na mwanamke huyu mwingine." Hiyo ni njia ya Amerika ya kufikiria juu yake. Je, Ibrahimu alifikiria hivyo? "Abrahamu anafanya ngono na kumdanganya mkewe." La. Wanafikiria juu yake kama hii. Mimi na mke wangu hatuwezi kupata watoto. Lakini ikiwa hatukuweza kupata watoto, inawezekana wanaweza kuchukua sehemu yangu, sehemu ya mke wangu, na kupata mwanamke ambaye tunamlipa dola elfu 10 hadi 20 na wanaiweka kwa mwanamke huyu mwingine na yeye, mama huyu mzazi, ana mtoto? Hilo ndilo linaloendelea hapa. Je, Abraham anaweza kwenda kwa daktari wake na kuweka sehemu hizo kwenye bomba la majaribio na kuziweka kwa mwanamke mwingine? Ibrahimu hawezi kufanya hivyo; Kwa hivyo lazima afanye kwa njia ya asili. Kwa hivyo kimsingi ulichopata ni lazima uiweke katika muktadha wa mke mbadala. Hii sio kumdanganya mkewe; mkewe alianzisha hii. Hagari

ni mke mbadala. Sasa, kwa njia, hata katika nyakati za kisasa wakati mtoto wa bomba la mtihani anawekwa kwa mwanamke mwingine na kumzaa mtoto huyo, unakumbuka kesi hiyo huko New Jersey? Mwanamke huzaa mtoto, je, mwanamke anayezaa mtoto anataka kumtunza mtoto? Unakumbuka hilo? Mwanamke aliyemzaa mtoto alikuwa ameshikamana na mtoto na hakutaka kumrudishia mume na mke.

Je, hii husababisha matatizo hata katika Amerika ya kisasa na mirija ya majaribio na watoto? Hii bado husababisha shida. Je, kulikuwa na tatizo wakati huo baada ya Sarah kumkabidhi Hagari kwenye mapaja ya mumewe? Je, kuna wivu kati ya Hagari na Sara? Ndiyo. Ilifanya kazi wakati huo au kulikuwa na shida zinazohusiana na hii?

Je, hii inamaanisha kwamba Mungu anaidhinisha hili? Au hivi ndivyo walivyofanya katika utamaduni wao? Je, kuna mambo yaliyoandikwa katika Biblia ambayo si lazima yaseme hii ni kweli kwa wakati wote? Ikiwa ilikuwa sehemu ya utamaduni wao haikukusudiwa kuwa ya ulimwengu wote. Kwa hivyo lazima utenganishe kanuni za kitamaduni kutoka kwa ulimwengu wa maadili. Lazima utenganishe hizo mbili. Kwa njia, je, Mungu anawafunika Ishmaeli na Hagara? Je, Mungu anawalinda? Ndiyo. Mungu anawatunza hata baada ya Sarah kuwafukuza na kwenda jangwani. Kwa hivyo hii ni jambo kubwa sana hapa.

AD. Mwana wa tatu: Isaka, mwana wa agano [89:52-91:03]

Hatimaye, unapata Isaka huyu, yeye ni mwana wa ahadi aliyezaliwa na Sara na Ibrahimu wanapokuwa wazee sana. Jina la Isaka linamaanisha nini? Isaka inamaanisha "kicheko." Sara alicheka, je, Ibrahimu pia alicheka? Pia alicheka. Kwa hivyo jina lake ni Isaka, kicheko. Huyu ndiye mwana wa ahadi basi, mwana anayetamaniwa sana na anayetarajiwa wa ahadi. Tutaiacha hapo na tutakuona Alhamisi.

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika hotuba ya nane ya darasa lake la Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia. Hotuba hii ilianza na wana wa Mungu na binti za wanadamu katika Mwanzo sura ya 6 na kuendelea kwa Ibrahimu, rafiki wa Mungu, jiografia ya Mesopotamia na vile vile kupunguzwa mara tatu katika maisha ya Ibrahimu na watoto wake watatu wanaodaiwa.

Imeandikwa na Young Chang Mbaya iliyohaririwa na Ted Hildebrandt 2